

2007. IZBOR ODLUKA

„i zanimljivosti“

*Prvi primjerak IZBORA ODLUKA
pripremljen je i tiskan u siječnju 2000.*

IMPRESSUM

NAKLADNIK

Županijski sud u Vukovaru

PRIPREMA I GRAFIČKA OBRADA

Ante Zeljko, dipl. iur.
predsjednik

mr.sc. Renata Bradvica, prof.
stručni savjetnik

Nikola Živković
stručni suradnik

ODLUKE IZDVOJILI SUCI

Nevenka Zeko, dipl. iur.
Stjepan Margić, dipl. iur.

LEKTOR

Vera Vrabec, prof.

TISAK

Tiskara SOLDO, Vukovar

svibanj 2008.

NAKLADA

250 primjeraka

2007. IZBOR
ODLUKA

„i zanimljivosti“

**Oči su i uši ljudima zli svjedoci,
ako imaju barbarske duše**

Heraklit

SADRŽAJ

UMJESTO UVODA.....	1
KAZNENO PRAVO	4
I. KAZNENI ZAKON	4
II. OSNOVNI KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE HRVATSKE	6
III. ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU.....	7
IV. ZAKON O SUDOVIMA ZA MLADEŽ	10
V. ZAKON O DRŽAVnim ROBNIM ZALIHAMA	11
GRAĐANSKO PRAVO.....	14
I. GRAĐANSKO PROCESNO PRAVO.....	14
II. NADLEŽNOST U BRAČNOM SPORU S ELEMENTOM INOZEMNOSTI	16
III. PARNIČNI TROŠKOVI - POVLAČENJE TUŽBE	17
IV. PARNIČNI TROŠKOVI - NAKNADA BEZ OBZIRA NA USPJEH U PARNICI.....	18
V. SADRŽAJ PRIGOVORA PROTIV RJEŠENJA O OVRSI NA TEMELJU VJERODOSTOJNE ISPRAVE	19
VI. IZREKA PRESUDE U POSTUPKU NAKON UKIDANJA RJEŠENJA O OVRSI NA TEMELJU VJERODOSTOJNE ISPRAVE	20
VII. OBVEZNO PRAVO.....	20
VIII. PRIVIDNOST UGOVORA.....	21
IX. OBLIK KAO PREPOSTAVKA PRAVNE VALJANOSTI UGOVORA ..	22
X. OBITELJSKO PRAVO	23
STRUČNI RADOVI	26
I. GENETIKA I POLITIKA LJUDSKE RAZNOVRSNOSTI	26
II. REHABILITACIJA – PRAKTIČNA PRIMJENA	30
III. VOLONTERSTVO I ZATVORSKI SUSTAV.....	37
IV. PIRATSKI SOFTVER	44
V. PRETRAGA RAČUNALA.....	51
ZANIMLJIVOSTI.....	62
I. TRAGOVI SU NEVIDLJIVI ALI POUZDANI OČEVICI ZLOČINA	62
II. ŽRTVE SE BOJE SILOVATELJA I NOVIH TRAUMA U SUDNICI.....	66
III. U ZLOGLASNE ZATVORE ULAZIT ĆU BEZ NAJAVE	70
IV. MANIJAKE U ČEŠKOJ - KASTRIRAJU	73
V. POTPIŠITE SVOJ BIOLOŠKI TESTAMENT	76
AKTIVNOSTI KLUBA SUDACA	82

UMJESTO UVODA

Što se tiče sudstva, već duže vrijeme percepcija javnosti je krajnje negativna, stječe se dojam da smo na samom vrhu skandala, korumpiranosti, itd. Cijeneći samo zbivanja u posljednje vrijeme, opravdanim se čini postaviti pitanje, koliko smo mi sami stvarno krivi za to, jesu li i koliko tome doprinijeli novinari?

Samostalnost i neovisnost sudaca nitko ozbiljan u ovoj zemlji ne dovodi u pitanje, neupitna je. Regulirana je kako Zakonom o sudovima tako i Ustavom Republike Hrvatske. Pokušaja narušavanja samostalnosti i neovisnosti uvijek je bilo i bit će.

Novinari također, bez obzira na nekada i ne baš rijetka pretjerivanja, imaju svoje mjesto u društvu, dio su demokratskih dosega ove zemlje, budni promatrači te kontrolori mnogih nepodopština, baš u svim sferama života, dakle i u sudstvu, zbog čega sam mišljenja da je pogrešno upirati prst isključivo prema njima, do čega dolazi čak i iz dijela našeg sudačkog korpusa, koji već i tako pati od sindikalnog sindroma i naglašenog oportunizma.

Ako je to točno, a jeste, gdje je onda problem, jesmo li mi suci baš svi toliko profesionalni da je svako i najpovršnije komentiranje naših odluka pa i ponašanja toliko iritantno da diže na noge skoro cijeli sustav, shvaćamo li možda samostalnost i neovisnost kao absolutnu kategoriju, ponašamo li se oportunistički prema pojedinim teško shvatljivim "biserima", branimo li možda i ono što je nebranjivo, insistiramo li pretjerano na "cehovskoj zavjeri šutnje"?

Naravno da nemam namjeru definirati konačna rješenja, ali ću ipak površno istaći neka razmišljanja.

Zašto diplomirani pravnici ulazeći u sudove kao sudački vježbenici, a zašto ne i kao sudski savjetnici, ne prolaze psihologjsko testiranje? Danas je nemoguće naći bilo koju tvrtku koja drži do sebe a da kandidati ne prolaze na samom početku psihologjsko testiranje.

Treba pojedina ponašanja koja ulaze u sferu stegovne odgovornosti vezati za određenu stegovnu mjeru, čime bi se izbjeglo razvodnjavanje odgovornosti, bolje rečeno suzio raspoloživi okvir izricanja stegovnih mjera.

Nadalje, mora se iznaći rješenje za onemogućavanje komentiranja kaznenih postupaka koji su u tijeku od strane sudaca, točnije kaznenih postupaka koji nisu pravomočno okončani. Već duže vrijeme svjedoci smo učestalih medijski istupa sudaca i komentiranja kaznenih postupaka koji su u tijeku.

Dakle, samostalnost i neovisnost sudaca nije upitna, nisu upitni niti novinari, ostaje samo kao upitno, jesmo li svi mi suci dorasli sudačkom pozivu, jesmo li ili nismo po vokaciji suci, i naravno nastavno tko je onaj, iako manjinski, lošiji dio našeg sudačkog korpusa i to imenom i prezimenom.

Sudački poziv je nadasve uzvišen poziv kako u profesionalnom tako i u svakom drugom smislu, traži kompletну osobu, osobu koja neće podlijegati pretjerivanjima, osobu koja će imati osjećaj odgovornosti za svaku izgovorenju i napisanu riječ. Sudac se može samo biti i ne biti, nema srednjeg rješenja, i gore pomenuta apsolutnost jedino u ovome ima svog smisla.

Ako se tako postavimo, ako svatko bude radio svoj posao (suci – novinari) izmijenit će se i negativa percepcija.

Ante Zeljko

KAZNENO PRAVO

KAZNENO PRAVO

I. KAZNENI ZAKON

**(„NN“, broj 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03.,
190/03., 105/04., 84/05., 71/06.)**

članak 80. KZ-a

Osnovano žalitelj u žalbi ističe da je prvostupanjski sud pogrešno optuženiku izrekao sigurnosnu mjeru oduzimanje predmeta iz članka 80. Zakona o kaznenom postupku, tj. osobnog automobila marke "Ford escord", reg. oznaka VK-356-AS.

Vijeće ovoga suda je utvrdilo da predmetno vozilo u činjenju kaznenog djela od strane optuženika, nije imalo nikakvu odlučujuću ulogu, jer takvo vozilo nije bilo specijalno prilagođeno za počinjenje kaznenog djela, tj. nisu vršene nikakve konstrukcijske preinake na temelju kojih bi se moglo zaključiti da je ovo vozilo bilo namijenjeno za počinjenje kaznenog djela, pa se takvo vozilo ne može ni oduzeti.

Županijski sud u Vukovaru, presuda broj: Kž-79/06. od 08. siječnja 2007.

Članak 41., u svezi članka 218. stavak 1. KZ-a

Odredba članka 41. Kaznenog zakona definira samoskrivljenu neubrojivost (*actiones libere in causa*), a to je u slučaju kada se počinitelj ne smatra neubrojivim ako se doveo u takvo stanje svojom krivnjom, upotrebom alkohola i dr., ako je u vrijeme kada se dovodio u takvo stanje kazneno djelo što ga je počinio bilo obuhvaćeno njegovom namjerom ili je glede tog kaznenog djela kod njega postojao nehaj, a zakon propisuje kažnjivost i za taj oblik krivnje.

U konkretnom slučaju u odnosu na postojanje nehaja, za kazneno djelo iz čl. 218. st. 1. KZ-a nehaj je isključen jer se to djelo može počiniti samo s namjerom, a iz obrazloženja pobijane presude (list 78) proizlazi da je prvostupanjski sud prilikom odmjeravanja kazne optuženiku cijenio olakotnu okolnost, njegovu neubrojivost, a da prije dovođenja u takvo stanje nije utvrđena njegova namjera za počinjenje kaznenog djela. Stoga je nejasno radi li se u konkretnom slučaju o neubrojivosti u smislu članka 40. Kaznenog zakona ili samoskrivljenoj neubrojivosti u smislu članka 41. Kaznenog zakona, a što je odlučno, jer se radi o okolnosti koja isključuje krivnju (neubrojivost), odnosno, u slučaju samoskrivljene neubrojivosti ne radi se o okolnosti koja isključuje krivnju.

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-103/06. od 04. siječnja 2007.

Članak 69. KZ-a

Prvostupanjski sud nije u obrazloženju pobijane presude obrazložio iz kojih razloga nije primijenio odredbe čl. 69. KZ-a, a koje odredbe su imperativne, obzirom da postoje četiri presude prvostupanjskog suda u kojima su primijenjene uvjetne osude, a da vrijeme provjere nije proteklo, odnosno, imajući u vidu odredbe čl. 69. st. 7. ZKP-a u kojem se navodi da bez obzira na razlog za opoziv uvjetne osude, ista se ne može opozvati nakon što je protekla godina dana od isteka vremena provjere, dakle, prvostupanjski sud je trebao obrazložiti koji stavak članka 69. KZ-a i iz kojih razloga je primijenio ili nije primijenio.

Kako je prvostupanjski sud propustio obrazložiti presudu u tom pravcu, nedostaju razlozi o odlučnim činjenicama i stoga je ista ukinuta zbog povrjede odredaba čl. 367. st. 1. t. 11. ZKP-a.

Županijski sud u Vukovaru, broj Kž-242/06. od 03. prosinca 2007.

Članak 99. stavak 1., u svezi članka 29. stavak 2. KZ-a

Intenzitet posljedice prvostupanjski sud je na nedvojben način utvrdio, te izveo pravilan zaključak da se radi o kaznenom djelu iz članka 99. stavak 1. Kaznenog zakona.

Nije povrijeđena odredba članka 29. stavak 1. i 2. Kaznenog zakona, već je pravilno izведен zaključak da se u konkretnom slučaju ne radi o nužnoj obrani. Radi se o novom napadu optuženika, koji ne samo da nije bio istodoban nego nije bio ni prijeko potreban, jer je opasnost već završila.

Optuženik je oštećenika udario dva puta šakom u glavu nakon što je oštećenik gurnuo optuženika, iz čega zasigurno ne proizlazi obrambena namjera optuženika, nego naprotiv, namjera obračunavanja i osvete. Optuženik je bio svjestan da se takvim činom mogu oštećeniku nanijeti teške tjelesne ozljede, imajući u vidu da se radi o udarcima u glavu, pobliže rečeno u nos, te je optuženik na takvu posljedicu i pristao.

Cijeneći takvu činjenicu, utvrđeno je da je optuženik u trenutku zadavanja udarca bio svjestan da se takvim činom mogu nanijeti teške tjelesne ozljede, udarivši oštećenika dva puta u predjelu glave, prethodno pristajući na takvu posljedicu.

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-18/07. od 16. studenog 2007.

Članak 216. stavak 1. KZ-a

Kazneno djelo krađe je dovršeno, aprehenzijom, a na subjektivnoj strani optužene za kazneno djelo nije dokazana namjera da je stvari protupravno prisvojila. Imajući u vidu činjenični opis kaznenog djela kao i provedene dokaze, predmetne stvari ne mogu biti predmetom krađe, jer u subjektivnom pogledu morala je postojati izravna namjera koja u konkretnom slučaju nije dokazana.

Vijeće ovoga suda je utvrdilo da, imajući u vidu iskaz oštećene i djelomično iskaz svjedoka Ž. D., iz kojih iskaza proizlazi da je optužena htjela vratiti stvari supruzi pokojnog Lj. G. L. G., da je to rekla svjedoku Ž. D., ali supruga pokojnog te stvari nije htjela preuzeti, zbog čega je optužena te stvari koje je uzela nakon smrti pokojnika predala u sudski CD upisnik. Nesporno je da se u sudskom CD upisniku nalazi zlatni prsten i sat, međutim, sporno je, je li taj sat bio zlatni ili ne, a tijekom postupka nije utvrđeno da bi se zlatni sat koga oštećena traži nalazio kod optužene.

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-140/07. od 29. ožujka 2007.

II. OSNOVNI KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE HRVATSKE

(„NN“, broj 31/93., 39/93., 108/95., 16/96. i 28/96.)

Članak 120. stavak 1. OKZRH-a

U činjeničnom opisu kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva nije dovoljno samo naznačiti „tjerao u autobuse“, jer je formulacija više nego općenita, nedostaje opis čime, odnosno na koji način, kojeg intenziteta, pa čak niti prema kome i u kojim okolnostima. Inače, riječ „tjerati“ u svojoj osnovi sadrži prisilu i doslovno znači „prisiljavati koga da napusti mjesto na kojem se nalazi, nasilno odvoditi i sprovoditi“. Baš zbog toga, radnje vezane za iseljavanja od strane naoružanih osoba pripadnika paravojnih postrojbi, same po sebi, predstavljaju samo manifestaciju općenitog postupanja tadašnje vlasti u selu, sve dok se to ne konkretizira kroz „opipljivi“ opis radnji prisile koja bi se mogla vezati za određenu osobu imenom i prezimenom.

Županijski sud u Vukovaru, presuda broj: K-41/07. od 19. srpnja 2007.

Članak 120. stavak 1. OKZRH-a

Da bi se radnja primjene odgovarajuće prisile mogla podvesti pod kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, u činjeničnom opisu prisila mora biti precizno formulirana. Nije dovoljno samo naznačiti

„snažno tukao“. Preciznost bi se morala sastojati u opisu čime, po kojem dijelu tijela, s kakvim posljedicama i dr., i još uz to prisila bi morala nadilaziti prosječnost, morala bi biti snažna po intenzitetu.

Županijski sud u Vukovaru, presuda broj: K-41/07. od 19. srpnja 2007.

III. ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU

(„NN“, broj 110/97., 27/98., 58/99., 112/99., 58/02., 143/02. i 62/03.)

članak 29. ZKP-a

Odbijen je kao neosnovan prijedlog branitelja optuženika o spajjanju kaznenih postupaka pod brojem K-10/00. ovoga suda, zbog kaznenog djela iz čl. 337. st. 4. KZ-a s kaznenim postupcima Općinskog suda u Vinkovcima K-220/00. i K-219/06., zbog kaznenog djela iz čl. 292. st. 1. i 2. KZRH-a, kao i istražnih postupaka kod Županijskog suda u Zagrebu Kio-1113/02, zbog kaznenog djela iz čl. 292. st. 1. i 2. KZ-a i Kio-11/06., zbog kaznenog djela iz čl. 337. st. 1. i 4. KZRH-a.

Vijeće je utvrdilo da između činjeničnih opisa pojedinih kaznenih djela i priloženih dokaza ne postoji nikakva veza, a u svakom predmetu radi se o drugim, a ne istim dokazima.

Ne egzistira tvrdnja branitelja optuženika da se u konkretnom slučaju radi o istim trgovачkim društvima u kojima su kaznena djela počinjena, kao i činjenici da su kaznena djela počinjena na štetu istih subjekata.

Iz predmeta K-10/00. gdje je kazneni postupak u tijeku kod ovoga suda, utvrđeno je da se postupak vodi protiv optuženika I.R. i dr., za kazneno djelo koje je počinio u „Bosut trans“ d.d. Vinkovci i da je šteta nastala za to trgovacko društvo, dok je u predmetu Općinskog suda u Vinkovcima kazneno djelo počinjeno u društvu „Mlin pekara“ d.d. Vinkovci i na štetu tog društva, a u drugom predmetu gdje je kazneni postupak u tijeku također kod Općinskog suda u Vinkovcima kazneno djelo je počinjeno u društvu „Krma“, d.d. Vinkovci i na štetu toga društva. Iz dokumentacije u spisu K-10/00. ovoga suda i priložene dokumentacije pojedinih spisa te predloženih svjedoka u optužnim aktima utvrđeno je da se radi o različitim dokazima.

Vijeće ovoga suda je utvrdilo, a imajući u vidu naprijed navedeno kao i činjenicu da se radi o opširnoj dokumentaciji koju će trebati odvojeno vještačiti, da prijedlog za spajanje navedenih postupaka i vođenje jedinstvenog postupka pred Županijskim sudom u Vukovaru nije osnovan.

Zbog naprijed navedenog nema nikakve osnove i razloga da se navedeni predmeti spoje i vodi jedinstveni postupak pred Županijskim sudom u Vukovaru s navedenim predmetima koji se vode kod Općinskog suda u Vinkovcima i dva navedena istražna predmeta Županijskog suda u Zagrebu protiv okrivljenika I.R. i dr.

Županijski sud u Vukovaru, rješenje broj: Kv-298/07. od 10. prosinca 2007.

članak 63. stavak 1. ZKP

Postoji suprotnost s probitcima obrane kada branitelj u svojstvu branitelja po službenoj dužnosti tijekom istrage pomaže u obrani jednom optuženiku, a u svojstvu branitelja tijekom glavne rasprave pomaže u obrani drugom optuženiku, koje obrane su inače sadržajno oprečne, jer raspolaže povjerljivim spoznajama dobivenim od oba optuženika.

Iz obrazloženja

„Budući da je ocijenjeno kako postoji suprotnost s probitcima obrane, jer je branitelj Z.J. prvo bitno tijekom istrage kao branitelj po službenoj dužnosti pomagao u obrani optuženog M.S., dok je na glavnoj raspravi pomagao u obrani optuženog Z.P., i kao takav raspolagao povjerljivim spoznajama, kako što se tiče obrane optuženog M.S. tako i što se tiče obrane optuženog Z.P., i optuženi Z.P. i branitelj Z.J. to nisu otklonili, uskraćena je branitelju Z.J. obrana i optuženi Z.P. pozvan da uzme drugog branitelja ...“

Županijski sud u Vukovaru, presuda broj: K-5/07. , od 2007.

Članak 397. stavak 1. točka 1., u svezi članka 367. stavak 1. točka 11. ZKP

Drugostupanjski sud, postupajući u smislu odredaba članka 379. stavak 1. točka 1. u svezi s člankom 367. stavak 1. točka 11. ZKP-a je pobijanu presudu ukinuo po službenoj dužnosti, jer ista uopće nema obrazloženja. Prvostupanjski sud je samo citirao iskaze svjedoka i sadržaj pročitanih dokumenata, ali nije cijenio svaki dokaz za sebe niti sve dokaze kao cjelinu, tako da ustvari nema uopće razloga o odlučnim činjenicama i nije obrazloženo što je prvostupanjski sud utvrdio u odnosu na djelo pod točkom 1/ i iz kojih dokaza je izveo takav zaključak. Nema obrazloženja na osnovi kojih dokaza je prvostupanjski sud utvrdio da optuženik nije počinio kazneno djelo iz članka 331. stavak 1. Kaznenog zakona. Prvostupanjski sud nadalje nije obrazložio iz kojih razloga i zašto je za djelo iz čl. 129. st. 3. u svezi st. 2. KZ-a, primijenio uvjetnu osudu, kao što nema ni obrazloženja o troškovima kaznenog postupka, tako da ustvari presuda uopće nema obrazloženja ni o jednoj od odlučnih činjenica.

Županijski sud u Vukovaru, rješenje broj: Kž-395/06. od 28. studenog 2007.

Članak 119., u svezi članka 123. stavak 1. ZKP

Prvostupanjski sud se poziva na čl. 122. st.4. ZKP-a i nepravilno odlučuje da troškovi kaznenog postupka padaju na teret proračunskih sredstava suda jer ta odredba daje суду mogućnost da pod određenim propisanim uvjetima okrivljenika oslobodi plaćanja troškova kaznenog postupka iz čl. 119. st. 2. t. 1. do 6. ZKP-a. Suprotno tome, troškovi iz čl. 119. st. 2. t. 1. do 5. ZKP-a, padaju na teret proračunskih sredstava suda kada se primjenjuje čl. 123. st. 1. ZKP-a, tj. kada se kazneni postupak obustavlja ili optuženik oslobađa optužbe ili se optužba odbija, a ne kada se optuženik oslobađa dužnosti snošenja troškova postupka jer bi njihovo plaćanje dovelo u pitanje uzdržavanje okrivljenika ili osobe koju je dužan uzdržavati. U obrazloženju pobijane presude nedostaju razlozi o eventualnoj primjeni odredaba čl. 122. st. 4. ZKP-a i stoga se ne zna iz kojih razloga je taj članak primjenjen, jer je vidljivo iz spisa da optuženik ima mirovinu koju prima na teritoriju RH, iz koje se mogu namiriti troškovi kaznenog postupka ako je proglašen krivim.

Županijski sud u Vukovaru, rješenje broj: Kž-271/07. od 02. srpnja 2007.

Članak 363. stavak 4. ZKP-a

Nije moguće primijeniti članak 363. stavak 4. Zakona o kaznenom postupku. Vijeće ovoga suda je utvrdilo da je žalba oštećenika izjavljena po punomoćniku nedopuštena, zbog toga što oštećenik nije stranka u ovom kaznenom postupku, nego su stranke okrivljenici i državni odvjetnik, a oštećenik svoja prava može ishoditi nastavljanjem kaznenog progona.

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-25/07. od 18. siječnja 2007.

Članak 75. stavak 3. ZKP-a

Prvostupanjskim rješenjem naloženo je izdvajanje zapisnika o prepoznavanju optuženika T. B. kod PP Vinkovci dana 23. ožujka 2003. godine (list spisa 40 i 41), temeljem članka 9. Zakona o kaznenom postupku, s obrazloženjem da je povrijeđena odredba članka 243. a. Zakona o kaznenom postupku, jer prilikom prepoznavanja nije postupljeno sukladno članku 75. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku, tj. nisu navedeni podatci kojima se utvrđuje istovjetnost osoba koje se prepoznaju, zatim osobe koje su prepoznavane nisu bile slične po dobnom uzrastu, a niti je sačinjena zajednička snimka svih pokazanih osoba.

Razlozi koje navodi prvostupanjski sud, a odnose se na povjedu članka 75. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku, nisu odlučni za valjanost provedene radnje, kao i različita dob uzrasta, jer su u konkretnom slučaju ispunjeni uvjeti da se radilo o nepoznatim osobama osobi koja vrši

prepoznavanje. Istina, u predmetu ne postoji zajednički snimak svih pokaznih osoba predviđen člankom 243. a stavak 3. Zakona o kaznenom postupku. Međutim, može se desiti da pogreškom nije uložen predmetni zajednički snimak, pa je pravostupanjski sud dužan zatražiti od PP Vinkovci zajednički snimak svih pokazanih osoba te na nedvojben način utvrditi je li on sačinjen ili ne, a tek nakon toga odlučiti o valjanosti provedene istražne radnje prepoznavanja.

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-107/07. od 21. veljače 2007.

Članak 289. stavak 3., u svezi članka 78. ZKP-a

Službene zabilješke, odnosno obavijesti koje su predmet izdvajanja iz spisa, ne postoje u spisu, zbog čega se valjanost pobijanog rješenje ne može ispitati. Prema tome, pravostupanjski sud je počinio bitnu povrjetu odredaba kaznenog postupka iz članka 367. stavak 1. točka 11. Zakona o kaznenom postupku, jer se ne može ispitati odnos između onoga što se navodi u obrazloženju rješenja te usporediti sa sadržajem tih isprava kojih u spisu nema. Nadalje, prema odredbi članka 289. stavak 3., u svezi članka 78. Zakona o kaznenom postupku proizlazi da će se ovi zapisnici izdvojiti u poseban omot tek kada rješenje postane pravomoćno, što u konkretnom slučaju nije učinjeno.

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-111/07. od 28. velječe 2007.

Članak 367. stavak 1. točka 11., u svezi članka 132. stavak 2. ZKP-a

Pravostupanjski sud počinio je bitnu povrjetu odredaba kaznenog postupka iz čl. 367. st. 1. t. 11. ZKP-a time što je u izrijeci presude točno utvrdio iznos počinjene štete oštećeniku, a potom je istog, temeljem čl. 132. st. 2. ZKP-a, uputio da svoj imovinskopopravni zahtjev ostvaruje u redovnoj građanskoj parnici.

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-123/07. od 2. prosinca 2007.

IV. ZAKON O SUDOVIMA ZA MLADEŽ

(“NN”, broj 111/87., 27/98. i 12/02.)

Članak 2. i članak 114. stavak 2. Zakona o sudovima za mlađež

Osnovana je žalba žalitelja zbog toga što je okrivljenik M. H. rođen 28. prosinca 1984. godine, a optužnim prijedlogom mu se stavlja na teret da je predmetno kazneno djelo učinio točno neutvrđenog dana krajem

siječnja 2007. godine, što znači da je u vrijeme počinjenja kaznenog djela imao navršenih 22 godine života, pa po članku 2. Zakona o sudovima za mladež isti nije bio mlađi punoljetnik, tj. u vrijeme počinjenja kaznenog djela okrivljenik je bio odrasla osoba, a ne mlađi punoljetnik, jer je navršio 21 godinu života.

Nadalje, odredbe zakona na koje se poziva prvostupanjski sud, a posebno članak 35. odnosi se na slučaj kada kazneni postupak protiv mlađeg punoljetnika pred sudom za mladež nije završen do 21 godine njegova života, nego nadležnost toga suda tek prestaje kada okrivljenik navrši 23 godine života (čl. 114. st. 2. Zakona o sudovima za mladež).

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-105/07. od 19. veljače 2007.

V. ZAKON O DRŽAVNIM ROBNIM ZALIHAMA

(„Narodne novine“, broj: 68/98.)

Članak 49. Zakona o državnim robnim zalihama

Prvostupanjski sud optuženike oslobađa od optužbe temeljem članka 354. točka 1. Zakona o kaznenom postupku, tj. da djelo za koje se optuženi optužuju po zakonu nije kazneno djelo, pogrešno se pozivajući na ništavost ugovora. U konkretnom slučaju prvostupanjski sud treba utvrditi jesu li optuženi bez odobrenja i dispozicije Ravnateljstva dali suglasnost i prodali 48 komada tovne junadi u količini od 8000 kilograma u vrijednosti od 244.000,00 kuna nepoznatom kupcu, a za koju količinu i iznos su oštetili Republiku Hrvatsku, Ministarstvo gospodarstava, Ravnateljstvo za robne zalihe.

U konkretnom slučaju bitno je faktično raspolažanje robom iz državnih robnih zaliha od strane optuženika, a pitanje valjanosti, odnosno ništavosti ugovora na koga se poziva prvostupanjski sud, nije predmet ovoga kaznenog postupka zbog toga što bez obzira na sve to ugovorne strane su po navedenom ugovoru postupale, pa nije bitna formalno-pravna manjkavost toga ugovora nego faktično stanje i posljedice koje proizlaze iz zaključenog ugovora. Ukoliko se dokaže da su optuženi grubo kršili zakon i pravila poslovanja u pogledu uporabe i upravljanja imovinom, tj. da su postupali izvan okvira svojih zakonskih ovlasti i činili radnje koje ne spadaju u okvire njihovog postupanja, već u okvire postupanja drugih osoba, time su optuženi grubo kršili zakon i pravila poslovanja iz kojih su proizašle štetne posljedice, čime bi bilo ostvareno obilježje predmetnog kaznenog djela ili nekog drugog kaznenog djela. Prema tome, ukoliko se dokaže da su optuženi poduzimali poslove koji nisu bili u djelokrugu njihovih

poslovanja, počinili bi navedeno kazneno djelo i imali bi svojstvo odgovorne osobe, jer su prešli granice svojih ovlasti, usurpirali bi pravo poslovodstva i kao odgovorne osobe mogli bi počiniti kazneno djelo kako je to navedeno u izjeci presude.

Županijski sud u Vukovaru broj: Kž-64/07. od 04. travnja 2007.

GRADANSKO PRAVO

GRAĐANSKO PRAVO

I. GRAĐANSKO PROCESNO PRAVO

UGOVORENA NADLEŽNOST U RADNOM SPORU S ELEMENTOM INOZEMNOSTI

(Članak 49. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima – „Narodne novine“, broj: 53/91.)

Kad su stranke, od kojih jedna (poslodavac) ima sjedište u inozemstvu, ugovorom o radu ugovorile nadležnost stranog suda, tada nije nadležan sud u Republici Hrvatskoj, premda su predmet spora obveze koje treba ispuniti u Republici Hrvatskoj.

„Pobijanim rješenjem Općinski sud u V. oglašava se mjesno i stvarno nadležnim za suđenje u tom sporu, pa je odbacio tužbu u cijelosti u smislu članka 16. stavak 3. Zakona o parničnom postupku jer je za suđenje u toj pravnoj stvari nadležan sud u republici S.

Pravodobno podnesenom žalbom tužitelj pobija takvo prvostupansko rješenje u cijelosti zbog svih razloga iz članak 353. stavak 1. Zakona o parničnom postupku.

Mišljenja je da se imaju primijeniti propisi Republike Hrvatske i da je ništava svaka odredba ugovora kojom su stranke ugovorile primjenu drugih zakona.

Tvrdi da je tužitelj obavljao rad u Republici Hrvatskoj odnosno na području grada V., pa da je u smislu članka 58. stavak 3. Zakona o parničnom postupku nadležan Općinski sud u V.

Pobija i odluku o parničnom trošku, te predlaže Županijskom судu u Vukovaru da uvaži žalbu, ukine pobijano rješenje i predmet vrati istom судu na ponovno odlučivanje.

Žalba nije osnovana.

Sud prvog stupnja odbacio je tužbu tužitelja jer se oglasio mjesno i stvarno nadležnim za suđenje u ovom sporu. Stvarno nadležnim smatra sud u Republici S., u mjestu M.

Žalitelj se u žalbi poziva na članak 58. stavak 3. Zakona o parničnom postupku prema kojoj odredbi u sporovima protiv osobe koja u Republici Hrvatskoj nema opću mjesnu nadležnost, za obveze koje treba

ispuniti u Republici Hrvatskoj, tužba se može podnijeti sudu na čijem području tu obvezu treba ispuniti.

Ovakvo stajalište tužitelja bilo bi prihvatljivo da parnične stranke nisu zaključile ugovor o obavljanju djelatnosti voditelja organizacijske jedinice dana 28. veljače 2002.

U članku IX. ugovoreno je da se na ugovor primjenjuje slovačko pravo, a pod točkom IV. stranke su dogovorile da će se bilo kakvi sporovi koji nastanu temeljem tog ugovora predati na rješavanje sudu u mjestu sjedišta društva.

Sjedište društva nalazi se u mjestu M. u državi S.

U postupku odlučivanja po žalbi tužitelja ovaj drugostupanjski sud primjenio je odredbu članka 49. Zakona o rješavanju sukoba Zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN, broj 53/91).

Članak 1. tog Zakona navodi da Zakon sadrži pravila o određivanju mjerodavnog prava za statusne, porodične i imovinske odnose odnosno druge materijalno pravne odnose s međunarodnim elementom, što znači da se odnosi na i na ovaku vrstu spora.

Nadalje, stavak 2. prvog članka tog Zakona propisuje da Zakon sadrži pravila o nadležnosti sudova i drugih organa Republike Hrvatske za raspravljanje odnosa iz stavka 1. tog članka.

Odredbom članka 49. navedenog Zakona propisano je da se stranke mogu sporazumjeti o nadležnosti stranog suda samo ako je barem jedna od njih strani državljanin ili pravna osoba sa sjedištem u inozemstvu, a nije riječ o sporu za koji postoji prema odredbama tog Zakona i drugog Zakona republike Hrvatske, isključiva nadležnost suda Republike Hrvatske.

U ovom konkretnom sporu tuženik je strani državljanin odnosno pravna osoba sa sjedištem u inozemstvu, a kako nije riječ o sporu za koji postoji isključiva nadležnost suda Republike Hrvatske to je sporazum stranaka o nadležnosti stranog suda u skladu s odredbom članka 49. citiranog Zakona.

Stavak 3. članka 49. navodi da se odredbe stavka 1. i 2. tog članka ne primjenjuju kada je riječ o nadležnosti u stvarima iz članka od 61. do 70. tog Zakona, a čitanjem navedenih članaka (od 61. do 70.) ovaj sud ne nalazi obuhvaćenim ovu vrstu spora.

Temeljem svega navedenog, a žalba tužitelja nije utemeljena, pa je prvostupanjsko rješenje potvrđeno jer su stranke ugovorile nadležnost suda u mjestu sjedišta društva.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-2333/06-2 od 16. siječnja 2007.

II. NADLEŽNOST U BRAČNOM SPORU S ELEMENTOM INOZEMNOSTI

(Članak 61. stavak 2. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima - "Narodne novine", broj 53/91.)

Ako je tuženik u bračnom sporu hrvatski državljanin i ima prebivalište u Republici Hrvatskoj, za suđenje je nadležan sud u Republici Hrvatskoj, pa i onda kada je drugi bračni drug već ranije pokrenuo parnicu za razvod braka pred stranim sudom.

„Iz stanja spisa proizlazi:

- da je tužitelj državljanin Republike Srbije, da ima prebivalište u Republici Srbiji te da je tamo imao prebivalište i u vrijeme podnošenja tužbe, a
- da je tuženica hrvatska državljanka, da se sada nalazi u Republici Italiji, a da njezino prebivalište u ovom postupku nije utvrđeno te
- da je pred sudom u Republici Italiji, a po tužbi ovdje tuženice, u tijeku postupak za razvod braka stranaka.

Prema odredbi članka 61. stavka 2. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima ("Narodne novine", broj 53/91. – u nastavku teksta: ZRSZ), ako je tuženi bračni drug državljanin Republike Hrvatske i ima prebivalište u Republici Hrvatskoj, nadležnost suda Republike Hrvatske u sporu radi razvoda braka je isključiva.

Prvostupanski sud nije utvrdio ima li tuženica prebivalište u Republici Hrvatskoj, pa se zasad ne može prihvati zaključak o tome da on nije nadležan za suđenje u ovoj pravnoj stvari.

Ako bi, ovisno o prebivalištu tuženice, prema odredbi članka 61. stavka 2. ZRSZ sud u Republici Hrvatskoj bio nadležan za suđenje u ovoj pravnoj stvari, činjenica da se pred stranim sudom među istim strankama vodi parnica radi razvoda braka ne predstavlja zapreku za vođenje ove parnice u smislu članka 194. stavka 3. Zakona o parničnom postupku („Narodne novine“, broj: 53/91., 91/92., 88/01., 112/99., 117/03. i 88/05. – u nastavku teksta: ZPP).

Ovo zato jer članak 61. stavak 2. ZRSZ propisuje isključivu nadležnost suda u Republici Hrvatskoj u slučajevima na koje se odnosi, a i jer članak 49. stavak 3. ZRSZ isključuje mogućnost sporazuma stranaka o nadležnosti stranoga suda u bračnim sporovima, slijedom čega ni tuženica u ovoj parnici ne može podnošenjem tužbe stranom суду isključiti

nadležnost suda u Republici Hrvatskoj, ako su, prema ZRSZ, ispunjene zakonske prepostavke za isključivu nadležnost toga suda.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-1941/07-2 od 15. listopada 2007.

III. PARNIČNI TROŠKOVI - POVLAČENJE TUŽBE

(Članak 158. Zakona o parničnom postupku – "Narodne novine", broj: 53/91., 91/92., 88/01., 112/99., 117/03. i 88/05.).

Tužitelj koji povuče tužbu, a da nije udovoljeno tužbenom zahtjevu, dužan je tuženiku naknaditi parnične troškove.

„Prvostupanjskim rješenjem

U ovoj pravnoj stvari tužba se smatra povučenom - postupak se obustavlja.

Nalaže se tužitelju da I. i II.-tuženiku naknadi parnični trošak u iznosu od 2.013,00kn u roku od 15 dana pod prijetnjom ovrhe.

Protiv navedenog rješenja u dijelu koji se odnosi na troškove parničnog postupka pravovremeno podnose žalbu tužitelj iz razloga odredbe članka 353. stavak 1. točka 1. Zakona o parničnom postupku na osnovanost odluke o trošku nakon povlačenja tužbe, koja je suprotna odredbi članka 158. stavak 1. istoga Zakona. Predlaže da se rješenje, koje se pobija žalbom u preinači na način da se tužitelju dosudi trošak u iznosu od 1.006,00kn. Traži trošak žalbe u iznosu od 1.525,00kn.

Žalba tužitelja nije osnovana.

Sud prvog stupnja nakon što su I. i II.-tuženik dali odgovor na tužbu, tužitelj bez obrazloženja povlači tužbu a I. i II.-tuženik pismenim podneskom ne protive se povlačenje ali traže trošak odgovora na tužbu i za pismeni podnesak u iznosu od 2.013,00kn koji se dosuđuje I. i II.-tuženiku i nalaže isplata tužitelju.

Po ocjeni ovoga suda, sud prvog stupnja pravilno zaključuje da I. i II.-tuženik po odredbi članka 158. stavak 1. ZPP-a nisu dali povoda tužbi, jer tužitelj nakon pismenoga odgovora I. i II.-tuženika na tužbu od 31. kolovoza 2006., u prilogu dokazi o isplatama, tužitelj pismenim podneskom od 06. listopada 2006. povlači tužbu, a ne daje razloge povlačenja, pa je dužan je I. i II.-tuženiku naknaditi troškove koji su potrebni I. nužni po odredbi članka 155. ZPP-a, a nastali povodom tužbe – trošak odgovora na tužbu i trošak pismenog očitovanja da se ne protive povlačenju, uz dosudu prouzročenih troškova, koji se dosuđuje u visini nagrade za pismene radnje punomoćnika odvjetnika I. i II.-tuženika, a određen je u skladu Tbr. 36 točka 1. odvjetničke tarife - Tarife o nagradama i naknadi troškova za rad

odvjetnika, što iznosi s obzirom na vrijednost predmeta spora 2.013,00kn i nalaže isplatu troškova tužitelju.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-119/07- 2 od 1. veljače 2007.

IV. PARNIČNI TROŠKOVI - NAKNADA BEZ OBZIRA NA USPJEH U PARNICI

(Članak 156. stavak 1. Zakona o parničnom postupku – "Narodne novine", broj: 53/91., 91/92., 88/01., 112/99., 117/03. i 88/05.).

Tuženik koji je dao povoda za pokretanje parnice nema pravo na naknadu parničnog troška iako je tužbeni zahtjev u cijelosti odbijen.

„Formalno pravno gledajući tužitelj je odbijen s tužbenim zahtjevom te bi uz primjenu odredbi članka 154. stavak 2. protivna stranka imala pravo na trošak.

Međutim, činjenični i pravni odnosi stranaka upućuju na suprotan zaključak jer tužitelj je bio prisiljen zbog bespravnog korištenja svoje nekretnine protiv tuženih podnijeti tužbu za iseljenje još 1990. godine koji predmet je završen presudom P-994/99. od 11. siječnja 2000. godine, kojom je tužitelj u cijelosti uspio s tužbenim zahtjevom.

Tada već su tuženi imali saznanja da su dužni napustiti bespravno korišten objekt tužitelja, ali su se u toj parnici pa i ovom parničnom predmetu objesno parničili, fraudolozno se koristeći procesnim činjenicama zanemarujući pri tome da su od samog početka useljenja u kuću tužitelja u bespravnom posjedu, i da će respektirajući odredbe Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima prvostupanjski sud donijeti presudu u korist tužitelja.

Dakle, sa sigurnošću prvostupanjski sud obrazlaže činjenice da je povod parnici za iseljenje bilo postupanje tuženih.

O stavu prvostupanjskog suda u ovom predmetu sud nije ovlašten komentirati jer tužitelj nije uložio žalbu protiv odluke o glavnoj stvari.

Uz činjenicu da su povod dvije parnice bili postupci tuženih uz respektiranje odredbe članka 154. stavak 2. Zakona o parničnoim postupku, ovaj sud prihvata stav prvostupanjskog suda da svaka stranka podmiri svoje troškove.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-3011/07-2 od 08. studenoga 2007.

V. SADRŽAJ PRIGOVORA PROTIV RJEŠENJA O OVRSI NA TEMELJU VJERODOSTOJNE ISPRAVE

(Članak 285. stavak 1. Zakona o parničnom postupku – "Narodne novine", broj: 53/91., 91/92., 88/01., 112/99., 117/03. i 88/05.) u svezi s člankom 54. stavkom 1. Ovršnog zakona – "Narodne novine", broj: 57/96., 29/99., 42/00., 173/03., 194/03., 151/04. i 88/05.).

U povodu prigovora protiv rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave postupak se nastavlja kao u povodu prigovora protiv platnoga naloga, dakle kao parnični postupak.

Zato kad prigovor protiv rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave ne sadrži očitovanje ovršenika o prijedlogu za ovrhu niti dokaze kojima ovršenik potkrepljuje svoje navode, sud će u parnici odlučiti na temelju dokaza kojima raspolaže.

„Postupak među parničnim strankama započeo je prijedlogom za ovrhu na temelju vjerodostojne isprave koji prijedlog je ovrhovoditelj dokumentirao izvodom iz svojih poslovnih knjiga i na tako utvrđene iznose glavnica zatražio sukcesivno po njihovom dospijeću i zakonske zatezne kamate.

Protiv prvostupanjskog ovršnog rješenja tuženik-tada ovršenik uložio je prigovor koji se može smatrati odgovorom na tužbu sukladno odredbi članka 54. stavak 1. i . Ovršnog zakona jer ulaganjem prigovora postupak ovrhe nastavlja se kao postupak u povodu prigovora protiv izdanog platnog naloga dakle kao parnični postupak.

Kako je ovršno rješenje dostavljeno ovršeniku-tuženiku, tuženik je sukladno odredbi članka 285. stavak 1. Zakona o parničnom postupku bio dužan svoje činjenične navode podvesti pod relevantne dokaze koji bi raspravljeni u postupku utvrdili da li je izdano ovršno rješenje osnovano ili ne.

Tuženik ovo nije učinio već je samo paušalno osporio navode ovrhovoditelja-tužitelja, niti je to u dvije provedene rasprave učinio, pa je prvostupanjski sud respektirajući raspoložive dokaze priložene u ovršnom postupku udovoljio tužbenom zahtjevu u cijelosti.

Niti u žalbi tuženik ne ističe niti analizira koje su to povjede postupka u faktičnom smislu nego ih formalno podvodi pod zakonske odredbe iako svoje navode ničim ne dokazuje.

Iz ovih razloga odbijena je žalba tuženika zbog neosnovanosti, a prvostupanjska presuda potvrđena je u cijelosti.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-234/07-3 od 25. siječnja 2007.

VI. IZREKA PRESUDE U POSTUPKU NAKON UKIDANJA RJEŠENJA O OVRSI NA TEMELJU VJERODOSTOJNE ISPRAVE

(čl. 54. st. 2. Ovršnog zakona – "Narodne novine", broj: 57/96., 29/99., 42/00., 173/03., 194/03., 151/04. i 88/05. u svezi s člankom 451. Zakona o parničnom postupku – "Narodne novine", broj: 53/91., 91/92., 88/01., 112/99., 117/03. i 88/05.).

Presudom u postupku nakon ukidanja rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave sud će odlučiti održava li se na snazi ili se ukida rješenje o ovrsi, a ne platni nalog.

„U žalbi žalitelj navodi da prvostupanjski sud zanemaruje da se prvostupanjsko ovršno rješenje temelji na platnom nalogu te određivanju ovrhе provođenjem određenih radnji radi naplate tražbine.

Neosnovano je i pravno razlaganje žalitelja o ovršnom rješenju jer ne radi se ni o kakvom platnom nalogu niti ga je sud izdao već o pogrješnom shvaćanju tijeka ovršnog postupka gdje je rješenje izdano temeljem vjerodostojne isprave budući da članak 54. stavak 2. Ovršnog zakona izričito navodi da se povodom prigovora takav postupak nastavlja isto kao u povodu prigovora protiv platnog naloga što ne znači da se ovršno rješenje u konkretnom slučaju smatra platnim nalogom.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-438/07-3 od 23. travnja 2007.

VII. OBVEZNO PRAVO

ODGOVORNOST DRŽAVE ZA ŠTETU

(Članak 86. stavak 1. Zakona o službi u oružanim snagama Republike Hrvatske – „Narodne novine“, broj: 33/02.)

Republika Hrvatska odgovorna je za štetu nastalu uslijed smrti vojnika, kad je ta smrt posljedica propusta drugih pripadnika Hrvatske vojske – stražara, koji su svoje oružje ostavili s bojevom municijom na stolu uz dvojicu pripadnika Hrvatske vojske, koji su bili u alkoholiziranom stanju.

„Nesporno je da je do štetnog događaja došlo nakon verbalnog sukoba oštećenika i štetnika N. Ž., da je V. N. nožem porezao štetnika N. Ž., a da je ovaj potom iz vojne automatske puške usmratio V. N.

Kaznena presuda utvrđuje ubojstvo na mah, pa žalitelj-tuženik smatra da se radi o osobnom sukobu zavađenih osoba koji su bili pripadnici

Hrvatske vojske, ali da taj sukob i šteta nije u vezi s obavljanjem vojne službe.

Takav stav tuženika je pogrešan.

Potpuno je neodlučno u kakvom su bili odnosu oštećeni V. N. i štetnik N. Ž. i je li štetnik počinio kazneno djelo na mah. To je olakotna okolnost u kaznenom postupku za njega, no u ovoj građanskopravnoj stvari utvrđuje se postoji li odgovornost i propusti tužene i može li se taj propust smatrati propustom vezanim za obavljanje vojne službe.

Tužena sama tijekom postupka i u žalbi navodi da je N. Ž. "u stanju snažnog bijesa uzeo pušku koja se nalazila pored njega i njome usmrtio oštećenika".

Radi se o propustu drugih pripadnika Hrvatske vojske koji su bez ikakve kontrole došli sa stražarskog mjeseta i svoje oružje ostavili s bojevom municijom na stolu uz dvojicu pripadnika HV-a koji su u alkoholiziranom stanju.

Prema pravilu vojne službe u oružanim snagama niti jedan od stražara zaduženih s bojevom municijom ne može i ne smije nekontrolirano ostaviti oružje već ga pohraniti na za to određeno mjesto uz stalnu kontrolu osobe zadužene za rukovođenje stražom.

U tom je upravo propust tužene jer stražari koji obavljaju stražarsku službu obavljaju je zasigurno kao svoju redovnu vojnu službu, pa se i ovaj štetni događaj izazvan propustom stražara može staviti na teret tuženoj."

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-290/04-3 od 9. ožujka 2005.

VIII. PRIVIDNOST UGOVORA

(Članak 66. stavak 3. Zakona o obveznim odnosima - „Narodne novine“, broj: 53/91., 73/91., 3/94., 7/96. i 112/99.).

Prigovorom prividnosti ugovora ne mogu se poništiti pravni učinci ugovora kojim je treća savjesna osoba nekretninu stečenu od stranke iz (prema tužbi) prividnog ugovora vratila osobi od koje ju je stekla

„Iz spisa proizlazi da su kao suvlasnici predmetne nekretnine sada upisani tužiteljica i tuženik u po 1/2 dijela.

Iz povjesnog zemljiskognjižnog izvata (listovi 23 do 26 spisa) proizlazi da je na temelju ugovora o darovanju nekretnina od 09. ožujka 2000. godine, dakle, predmetnog ugovora, uknjiženo pravo vlasništva na 1/2 dijela kč.br. ___, oranica u selu sa 126 m², i kč.br. ___ kuća i dvorište u selu sa 223 m² iz zk.ul.br.____ k.o. Š., u korist A. M. – tuženika u ovoj parnici.

Utvrđenje ništavosti ugovora kojim je tužiteljica darovala tuženiku predmetne nekretnine prvostupanjski sud temelji na prividnosti tog ugovora, prihvativši suglasne tvrdnje stranaka da je to darovanje učinjeno s namjerom da vlasništvo darovanih nekretnina u konačnici stekne Z. M., unuk tužiteljice, a sin tuženika, kako bi mogao otvoriti brijačnicu.

Navedena namjera stranaka i ostvarena je, jer je istoga dana kad je sklopljen predmetni ugovor, dakle 09. ožujka 2000. godine, između tuženika kao darovatelja i njegovog sina Z. M. sklopljen ugovor o darovanju istih nekretnina, na temelju kojega je uknjiženo pravo vlasništva na tim nekretninama u korist Z. M.

Prema odredbi članka 66. stavka 1. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj: 53/91., 73/91., 3/94., 7/96. i 112/99. – u nastavku teksta: ZOO), prividan ugovor nema učinka među ugovornim stranama.

Nadalje, prema odredbi stavka 3. članka 66. ZOO, prividnost ugovora ne može se isticati prema trećoj savjesnoj osobi.

U ovom slučaju treća savjesna osoba jest Z. M.

Nijedna od stranaka iz ugovora kojega se utvrđenje ništavosti traži u ovoj parnici nije isticala prividnost toga ugovora prema Z. M., kojemu je, sukladno prethodnom dogovoru, tuženik darovao nekretnine koje je dobio spornim ugovorom, kako u trenutku kad je Z. M. stekao vlasništvo tih nekretnina, tako niti u trenutku kad ih je, ugovorom o darovanju od 07. prosinca 2004. godine, darovao (vratio) tuženiku.

Stoga se isticanjem prigovora prividnosti ugovora kojim je tuženik kao pravni prednik Z. M., kao treće savjesne osobe u smislu stavka 3. članka 66. ZOO stekao predmetne nekretnine, ne može poništiti učinak pravno valjanog raspolaganja Z. M. – darovnog ugovora kojim je on te nekretnine darovao tuženiku

Prema tome, ugovor o darovanju sklopljen između tužiteljice i tuženika pravno je valjan obzirom na istaknuti prigovor prividnosti.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-1047/07-3 od 06. rujna 2007.

IX. OBLIK KAO PREPOSTAVKA PRAVNE VALJANOSTI UGOVORA

*(Članak 53. stavak 1. točka 2. Zakona o javnom bilježništvu
("Narodne novine", broj: 78/93., 29/94. i 16/07.)*

Ugovor o darovanju kojim se darovana nekretnina odmah predaje u posjed daroprimateљa ne mora biti sklopljen u obliku javnobilježničkog akta.

„Naime, u ovom slučaju ne radi se o darovnom ugovoru bez predaje stvari u neposredan posjed daroprimateљa, jer tužiteljica kao darovateljica

nije ugovorom zadržala pravo na posjed darovanih nekretnina, slijedom čega se ovdje ne radi o ugovoru za čiju bi pravnu valjanost, temeljem članka 53. stavka 1. točke 2. Zakona o javnom bilježništvu („Narodne novine“, broj: 78/93., 29/94. i 16/07.), bio potreban javnobilježnički akt.

Uostalom, svrha predmetnog ugovora, kako je nesporno utvrđeno, bila je da Z. M. u kući otvori briačnicu, za što je neophodno da on stekne posjed te nekretnine, iz čega proizlazi da je temeljem predmetnog ugovora tuženik stekao i posjed darovanih nekretnina, kako bi ga mogao predati Z. M.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-1047/07-3 od 06. rujna 2007.

X. OBITELJSKO PRAVO

OSPORAVANJE OČINSTVA – ROK ZA PODNOŠENJE TUŽBE

(Članak 291. u svezi s člankom 75. stavkom 2. Obiteljskog zakona – „Narodne novine“, broj: 116/03., 17/04. i 136/04.).

Kad tužbu radi osporavanja očinstva podnese dijete, prije navršene dvadeset i pete godine života, uz njega tužitelj može biti i njegova majka, premda je protekao rok od šest mjeseci od rođenja djeteta.

„Pobijanim rješenjem odbačena je tužba II.-tužiteljice J. P. kao nedopuštena.

Pravodobno podnesenom žalbom II.-tužiteljica pobija takvo pravstupanjsko rješenje tvrdeći da je sud pogrešno primijenio članak 81. Obiteljskog zakona umjesto članka 291. Obiteljskog zakona, pa predlaže ukidanje pobijanog rješenja.

Žalba je osnovana.

Sud prvog stupnja odbacio je tužbu II.-tužiteljice J. P. majke I.-tužitelja u predmetu osporavanja očinstva djeteta rođenog za vrijeme trajanja braka jer smatra da majka djeteta u smislu članka 81. Obiteljskog zakona tužbu za osporavanje očinstva može podnijeti u smislu stavka 2. tog članka u roku od 6 mjeseci od rođenja djeteta.

Međutim sud je pri donošenju odluke previdio članak 291. Obiteljskog zakona koji propisuje da kada tužbu podnosi jedan od tužitelja u zakonskom roku tužbi se može pridružiti i tužitelj kojem je istekao rok za tužbu.

I.-tužitelj je u ovoj pravnoj stvari dijete malodobni M. P. koji u smislu članka 75. stavak 2. Obiteljskog zakona može podnijeti tužbu do navršene 25 godine života.

To znači da je I.-tužitelj pravodobno podnio tužbu, pa mu se u smislu članka 291. Obiteljskog zakona mogla pridružiti tužbom i majka premda joj je istekao rok za tužbu.

Iz navedenih razloga žalba je uvažena pobijano rješenje ukinuto, a predmet vraćen istom sudu na daljnji postupak.“

Županijski sud u Vukovaru, broj: Gž-472/07-2 od 9. veljače 2007.

STRUČNI RADOVI

STRUČNI RADOVI

I. GENETIKA I POLITIKA LJUDSKE RAZNOVRSNOSTI

Autor: akademik Miroslav Radman

Iako nas danas ima oko šest milijardi, potomci smo male obitelji od oko deset tisuća zajedničkih predaka. Svi ljudi su, dakle, genski mozaici jednog velikog skupa genoma, pa je rođenje svakog ljudskog bića kao izvlačenje genskih srećaka iz istog bubenja. Zato paradigmgenske lutrije kaže: nema ni krivnje ni zasluge za izvučene karakteristike. Istina, nije sve u genima. Postoji i mama - tata lutrija, na koju nemamo utjecaja.

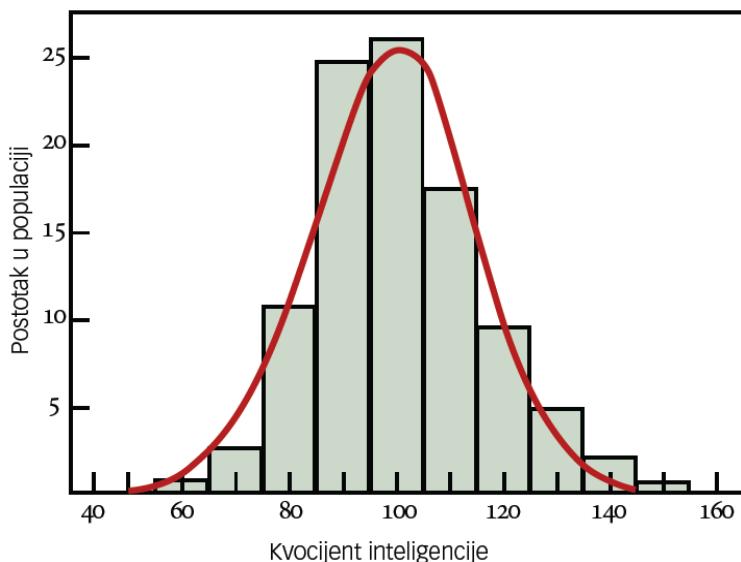
Parizu se zahuktala predizborna grozlica. Već smo na minus 60 dana od početka predsjedničkih izbora. Milijuni eura se troše na rad PR ekipa koje bi trebale izmisliti trikove na koje će glasači najlakše nasjesti. Nicolas Sarkozy obećava pokretanje spore Francuske putem investicija u efikasne individue i gospodarske strukture, dajući im slobodu od tradicionalne državne stuge. Segolène Royal slaže se sa svima, svima kaže "imate pravo", i obećava da će zadovoljiti potrebe svih Francuza i svih imigranata, ali ne kaže odakle će namaknuti pare potrebne za zadovoljavanje svih potreba. Segolène je simpatičnija, a Nicolas je kredibilniji. Veliki problem Francuske je što većina Francuza ne voli elitizam, ali vole da Francuska bude najbolja i najbogatija zemlja.

Meni se pričinja da bi način razmišljanja razvijen radom u fundamentalnoj genetici, populacijskoj genetici i evoluciji mogao pomoći nama svima, pa i političarima, da shvatimo jednostavnost rješavanja naoko kompleksnih problema društva. Treba na neriješene probleme pogledati iz različitih uglova i jedan od pogleda može pokazati ključni detalj koji omogućava rješenje problema. Kako smo svi ipak neznanice – što nas ne lišava arogancije – kad god nam se dogodi da nešto uopće ne razumijemo, onda redovno deklariramo kako je to "vrlo komplikirano" i kompleksno. A kako znamo da je komplikirano nešto o čemu ništa ne znamo? Kada budemo saznali i razumjeli, često će se pokazati da je problem ili fenomen zapravo jednostavan. Vrsni znanstvenici kažu "ne znam" češće i lakše od ostalih profesionalaca. Pohvalno.

Fundamentalni problem koji nije riješila ni jedna zemlja jest problem produktivnog menadžmenta ljudske raznovrsnosti. Znamo da su monokulture biljaka nepoželjne radi opasnosti da ih uspješni parazit potamani i da zato ostanemo gladni. Znamo i da je klonirano ljudsko društvo nepoželjno ne zbog čina kloniranja (bakterije se kloniraju diobom pa im ništa ne fali jer ih samo u mom debelom crijevu ima barem deset tisuća puta više nego što ima ljudi na kugli zemaljskoj), nego zato što bi u maloj zemlji kao što je Hrvatska bilo premalo slučajnih varijacija. Pa bi svi, na primjer, htjeli raditi u modi, biti šminkeri, ili poljoprivrednici, ili gangsteri. Ne bi bilo načina da se izgradi vijabilno društvo individua koje bi preživjele dovoljno dugo da se razmnože.

Ali kako, srećom, nismo bakterije (jer da jesmo, ne bi nam bilo mesta na Zemlji) pa se razmnožavamo seksualno (to jest, potrebna su dva roditelja za svako pojedinačno dijete), kombinacija gena mame i tate svakog roditelja je različita u svakom pojedinačnom spermiju i svakoj jajnoj stanici. Nije vjerojatno da dva spermija od oko barem tisuću milijardi – koliko ih u prosjeku kroz 50-ak godina proizvede svaki muškarac – budu identična. Žene ćemo u ovoj aritmetici iznimno zanemariti s njihovih skromnih 40-ak jajnih stanica. Ta raznovrsnost je produkt procesa kombinatorike gena (asortiman i rekombinacija kromosoma) u procesu zvanom mejoza, kojim nastaju spolne stanice. Iako nas danas ima oko šest milijardi, potomci smo male familije zajedničkih predaka (oko deset tisuća, kažu stručnjaci) koja je živjela u centralnoj Africi prije samo 150 tisuća godina. Svi ljudi su, dakle, genski mozaici jednog te istog velikog skupa genoma (kromosoma). Rođenje svakog ljudskog bića je kao izvlačenje genskih lutrijskih srećaka iz istog zajedničkog lutrijskog bubenja u kojem srećke (genomi) stalno variraju stvaranjem novih mozaičnih struktura. Kad god se takvo nešto događa, onda je različitost ili raznovrsnost nasumice izvučenih "srećaka" (novorođenčadi u ovom slučaju) raspoređena takozvanom Gaussovom distribucijom (vidi grafikon). Ta je krivulja kao zvono: najviše individua je oko srednje vrijednosti, ali s dva "repa" ekstrema: "rep" individuala s deficitom nečega što mjerimo (bilo što: dužina stopala, snaga bicepsa, kvocijent inteligencije, itd.) i "rep" individuala s viškom, čak ekscesom, mjerene kvalitete. Kada želimo analizirati populaciju bez komplikacija "repova" Gaussove krivulje, onda otfrljimo pet posto ekstrema s njezine lijeve (deficit) i desne strane (suficit). Tih pet posto ekstrema je ono što nam stvara probleme i što je ujedno i glavni izvor inovacija i društvenog razvoja.

Gaussova distribucija kvantitativnih karakteristika u ljudskoj populaciji na primjeru kvocijenta inteligencije (IQ)

Kakve veze ima Gaussova distribucija i njezina standardna devijacija s politikom? E, ima. I te kako. Stalno se postavlja pitanje odakle će u proračunu društvo platiti za decentan život hendikepiranih, koje bi najradije sakrili u stanove njihovih unesrećenih familija samo zato što su imali peh. S druge strane, plaćamo ulaznice da bismo aplaudirali performansama onih koji su imali sreće da se nađu na drugom ekstremu Gaussove krivulje; kupujemo tabloide (što su danas gotovo sve novine), buljimo u televiziju da bismo gledali jet-set uspješnih sportaša, biznismena, bogatašica, umjetnika, pa čak i znanstvenika. Često je to opscena parada ljudi koji su jednako zasluzni za svoje talente koliko su hendikepirani krivi za svoj hendikep. Paradigma genske lutrije kaže: nema ni krivnje ni zasluge jer se karakteristike izvlače iz istog bubnja! Često čujem komentar: "Ali oni vrhunski nešto ipak moraju raditi da bi postigli uspjeh". Odgovor: da, ali samo ako im to njihovi geni dozvole. Ako geni kažu "ne osjećaš se dobro, zapravo ti je gadno, nema ti druge nego idи u birtiju piti i pušiti ili se dodatno drogirati", onda će se to najčešće i dogoditi.

Ali, nije sve u genima! Istina Geni su odgovorni samo za to kako biološki nastajemo. A ostaje još kako postajemo osobe, kako se formiramo intrauterino i ekstrauterino. Ima još jedna lutrija na čiji ishod imamo jednak utjecaja (nula) koliko i na lutriju gena, a to je mama – tata lutrija. Niti smo birali svoje gene, niti smo birali mamu i tatu. Rodimo se, i u sljedećih pet-šest godina slučajni mama – tata će nam odrediti koji jezik govorimo, kako razmišljamo, u što vjerujemo, što volimo, a što mrzimo. To se sada zove "razvojno programiranje". I s tim dvjema lutrijama smo uglavnom zapečaćeni: niti ćemo se genetski modificirati, niti će psihoanalitičari moći promijeniti ono što je "sprženo" iskustvom ranih godina života. Da, učit ćemo cijelog života neke sitnice, vještine, bubati, oponašati, ali samo u granicama određenim dvjema lutrijama. Tko god pokuša postati netko drugi, ispasti će kad-tad patetični luzer. Dakle, učinimo najbolje što možemo s onim što nam je dano i uvježbavajmo se da u tome uživamo jer je svaki od nas, fakat, svaki od nas – jedinstven slučaj!

Prije dva tjedna sam na poziv kluba sudaca u Vukovaru održao seminar na temu "Odgovornost i krivica: razmišljanja jednog genetičara". Na osnovu priče o dvije lutrije, predložio sam im tezu da – iako odgovorni – ne možemo biti krivi čak ni kada smo kriminalci. Zatvorska kazna ne bi trebala biti odgovor civiliziranog društva na peh individue. Notorni odgojni neuspjeh zatvorskih kazni dovoljan je protuargument. No, opasnost tih nesretnih individua po društvo je evidentna te se takve osobe treba smjestiti u lijepo uređene karantene u kojima nisu kažnjavane, nego izolirane, uz pomno objašnjenje i neku odštetu za peh pri izvlačenju srečki dviju lutrija.

Simetrični argument: je li opravданo da osobe koje su doobile izvanredan talent budu ekskluzivni vlasnici rezultata svog talenta koji nisu ničim zasluzile? Plaćanje troškova života hendikepiranih, kao i troškova luksuznih karantena, dolazi, sasvim prirodno, od viška dobara koje produciraju oni s nezasluženim talentima. Sjetimo se ponovno: izlazimo iz istog bubnja lutrije!

A sada nešto o praktičnoj politici ljudske raznovrsnosti. Nepotrebno je zaboravljati da je život borba. Svako živo stvorenje, pa i čovjek, u stalnoj je kompeticiji za hranu, vodu, energiju, prostor i priliku za razmnožavanje.

Kooperacija, pa i altruizam, zdrave su i efikasne praktike sve dok služe vlastitom interesu – preživljenuju individue. Svako društvo ima pravo, a političari i obavezu da maksimalno iskoriste svoje talente. Tako nastaje pragmatični elitizam pomoći kojeg se gradi prosperitet nacije. Činjenica je da onih pet posto najuspješnijih stvorenja možda 50 posto svih dobara. S novim promjenama u privredi (znanje, visoka tehnologija, inovacije) taj će trend postajati sve ekstremniji – izvrsnost u svijetu globalnog tržišta stvarat će sve oštriju kompeticiju i selekciju uspješnih. Bit će procentualno sve manje pobjednika, a sve više luzera, sve dok ne dođe do neke pozitivne kulturno-ekonomsko (r)evolucije. Evo što bih ja napravio. Kako bi se maksimalno iskoristilo nezaslužne sretnike iz dviju lutrija, dao bih im najbolje radne uvjete (što uključuje i životni standard) te bih ih pustio da stvaraju do besvesti, a onda bih ih progresivno oporezovao ukoliko ne bi investirali stvorena dobra u daljnji rast svojih poslova. Kreativci će biti najsjajniji da ih se eksplloatira tako što će maksimalno raditi ono u čemu uživaju. Rad će, čini se, ionako postati dužnost i povlastica talentirane i motivirane manjine koja vjerojatno neće imati vremena za djecu. Ostali će dobiti novac od države za biološku reprodukciju i konzumentstvo (neka se novac obrće). Najvažnija investicija u budućnost bit će škole, u kojima će se njegovati najrazličitiji individualni talenti i obučavati u relevantnim vještinama kroz rad na projektima više nego standardnim učenjem, koje je prevladano u dobu interneta.

Škole će postati rasadnici u kojima će rasti i biti selezionirani razni individualni talenti. Kada već nikoga ne iritira elitizam u sportu, zašto bi nas onda iritirao u ostalim disciplinama, važnijim za blagostanje društva nego što su to sportovi? Moj elitizam je zapravo neka vrsta genskog i kulturnog komunotarizma, jer kako možemo biti ekskluzivni vlasnici nečega što smo dobili, a ne zaslužili? Na kraju krajeva, svoje gene nasljeđujemo iz skupa svih gena čovječanstva, a svoje znanje nasljeđujemo od skupa svega znanja čovječanstva. Talente treba iskoristiti tako što ćemo ih usrećiti dajući im najbolje radne uvjete, kako bi bili maksimalno produktivni za dobrobit cijelog društva. Maria Skłodowska-Curie, Nikola Tesla i Bill Gates tipični su među brojnim primjerima individua čiji je rad obogatio čovječanstvo. Ali, ubuduće im se nećemo diviti, nego ih legitimno iskorištavati! To će biti ujedno i kraj ove današnje, prevladane, tabloidne kulture i politike. A glupost je ipak u našim glavama, glavama glasača, zar ne?

Ako se dobro zamislimo nad Gaussovom distribucijom ljudskih sposobnosti i znanja, manje ćemo se čuditi i prenemagati, a po mogućnosti se više i kvalitetnije baviti svojim poslom.

II. REHABILITACIJA – PRAKTIČNA PRIMJENA

Autor: Ante Zeljko

UVOD

Povijesno gledajući, rasprave o položaju počinitelja kaznenih djela nakon izdržane kazne su dinamične i samim time zanimljive, a kreću se u relacijama na prvi pogled nepomirljivih krajnosti, od interesa društva za trajnim i pouzdanim podacima o osuđenicima do interesa pojedinaca za rehabilitaciju. U pravilu ovise o demokratskim dosezima određenog društva, o brzi društva za svakog svog građanina pa i počinitelja kaznenih djela. Demokracije je ponekad više a ponekad manje, zbog čega su i rješenja bliža čas jednoj čas drugoj krajnosti. Zadnjih decenija, pomjeranja prema određenim integracijama i time izazvana prilagođavanja, nametnula su sve civiliziranija rješenja.

Fokusirajući naše kaznenopravno zakonodavstvo, položaj počinitelja kaznenih djela nakon izdržanih kazni zatvora reguliraju odredbe, o upisu u kaznenu evidenciju, o korištenju podataka iz kaznene evidencije i o brisanju osude, odnosno, o rehabilitaciji. Dakako, da je svako takvo regulirano pitanje od značaja za socijalizaciju počinitelja kaznenih djela.

U nastavku izdvojiti će samo dio koji se odnosi na interes pojedinca za rehabilitacijom, što je u osnovi i interes društva.

Kod ovoga polazišta razvidno je da je čovjek na prvom mjestu, da je u središtu interes pojedinca. Je li baš tako?

REHABILITACIJA, pojam, koncepcija, postupak

Rehabilitacija (lat. re.=ponovno+habilis=prikladan), doslovno znači "ponovo priznavanje izgubljenog ili osporovanog ugleda ili povjerenja¹". U kaznenopravnom smislu rehabilitacija znači "ponovno uspostavljanje dobrog glasa, ugleda, časti, povjerenja, prikladnosti, biti ravнопravnim građaninom u pravima i slobodama nakon počinjenja kaznenog djela kao i svi ostali koji se nisu kažnjivo ponašali²".

Interesantno je, da je i Jugoslavija, odakle uostalom dijelom potječu i korijeni novije hrvatske kaznenopravne znanosti, bez obzira na krajnju dvojbenost tadašnje demokratičnosti, poznavala tzv. "potpunu rehabilitaciju", i to u kaznenim zakonima iz 1947. i 1951., od čega se u

¹ Rječnik stranih riječi, Vladimir Anić i Ivo Golštajn, NOVI LIBER, Zagreb 1999.

² Kazneno pravo opći dio, Željko Horvatić i Petar Novoselec, Ministarstvo unutarnjih poslova-policjska akademija, Zagreb 1999.

kasnijim Kaznenim zakonima odustalo. Usputno, Republika Srbija, nastala raspadom Jugoslavije, vratila se rješenju "potpune rehabilitacije" tek u novom nedavno donesenom Kaznenom zakonu, napuštajući tako pojam brisanja osude.

Nakon pojmovnog pojašnjenja i nešto povjesnog podsjećanja, treba izložiti rješenja koja su prihvaćena u našem trenutno važećem Kaznenom zakonu i Zakonu o kaznenom postupku.

Za razliku od prijašnjeg Kaznenog zakona, koji je poznavao pojam "brisanje osude", dakle, držao se stare koncepcije i davao prednost društvenim interesima, a sve na crtici jačanja društvene zaštite od kriminaliteta, novi Kazneni zakon poznaje pojam "potpune rehabilitacije", dakle, usvojio je novu koncepciju, u središtu je interes pojedinca, što je u biti interes društva, u prvom planu je pravo zaborava, ponovna uspostava čistog pravnog statusa i socijalnog ugleda u društvenoj zajednici, odstranjivanje žiga osuđenosti, odnosno u prvom planu je ostvarivanje cilja da počinitelj kaznenog djela nakon izdržane kazne zatvora postane punopravni ravnopravni član društva.

Zbog lakšeg praćenja nije suvišno citirati odredbe novog Kaznenog zakona³ koji se odnosi na pojam rehabilitacije:

Članak 9., Pravo na rehabilitaciju,

"Počinitelj kaznenog djela koji je pravomoćno osuđen ili je prema njemu primijenjena mjera upozorenja ili oslobođene kazne ima pravo, nakon proteka određenog vremena i pod uvjetima koji su određeni zakonom, smatrati se osobom koja nije počinila kazneno djelo a njezina prava i slobode ne mogu se razlikovati od prava i sloboda osoba koje nisu počinile kazneno djelo".

Članak 85., Rehabilitacija

"(1) Nakon izdržane, oproštene ili zastarjele kazne zatvora, kazne dugotrajnog zatvora ili kazne maloljetničkog zatvora osuđene osobe imaju sva prava građanina utvrđena Ustavom, Zakonom ili drugim propisima, te mogu stjecati sva prava osim onih koja su im ograničena sigurnosnom mjerom ili nastupanjem pravne posljedice osude.

(2) Odredba stavka 1. ovoga članka odnosi se i na počinitelja kaznenog djela prema kojem je primijenjena mjera upozorenja ili ga je sud oslobođio kazne.

(3) Odredba iz stavka 1. ovoga članka odnosi se i na osobe na uvjetnom otpustu ukoliko njihova prava nisu ograničena posebnim propisima o uvjetnom otpustu s izdržavanja kazne zatvora

³ Kazneni zakon (Narodne novine broj:110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 54/05. i 71/06.)

(4) *Protekom rokova određenih u stavku 5. ovoga članka počinitelj kaznenog djela smatra se neosuđivanim i svaka uporaba podataka o građaninu kao počinitelju kaznenog djela zabranjena je, a u slučaju uporabe nema pravni učinak. Rehabilitirani građanin ima pravo nije kati prijašnju osuđivanost i zbog toga ne može biti pozvan na odgovornost niti može imati bilo kakve pravne posljedice.*

(5) *Pod uvjetom da počinitelj kaznenih djela nije ponovno osuđen zbog novoga kaznenog djela rehabilitacija nastupa po sili zakona kada proteknu ovi rokovi:*

15 godina od dana izdržane, zastarjele ili oproštene kazne kod osude na kaznu dugotrajnog zatvora,

10 godina od dana izdržane, zastarjele ili oproštene kazne kod osude na kaznu zatvora od 10 godina ili težu kaznu,

5 godina od dana izdržane, zastarjele ili oproštene kazne kod osude na kaznu zatvora od 5 godina ili težu kaznu,

3 godine od dana izdržane, zastarjele ili oproštene kazne kod osude na kaznu zatvora do 5 godina kaznu maloljetničkog zatvora i novčanu kaznu, od isteka roka provjeravanja kod uvjetne osude i od pravomoćnosti odluke o sudskoj opomeni ili oslobođenju od kazne.

(6) *Rehabilitacija ne može nastupiti za vrijeme trajanja sigurnosnih mjera."*

Dok su odredbe o rehabilitaciji iz citiranog Kaznenog zakona na tragu najboljih rješenja, problematičnijim se ukazuju odredbe Zakona o kaznenom postupku⁴ koje reguliraju sam postupak rehabilitacije, put do ponovnog uspostavljanja "dobrog glasa". Citirat će se i odredbe Zakona o kaznenom postupku vezano za postupak donošenja odluke o rehabilitaciji:

Članak 473.

"(1) kad po zakonu rehabilitacija, nastupa protokom određenog vremena i uz uvjet da osuđenik u tom vremenu ne počini novo kazneno djelo, rješenje o rehabilitaciji donosi po službenoj dužnosti tijelo nadležno za vođenje kaznene evidencije.

(2) Prije donošenja rješenja o rehabilitaciji obavit će se potrebna provjeravanja, a osobito će se prikupiti podaci o tome je li protiv osuđenika u tijeku kazneni postupak za kakvo novo kazneno djelo počinjeno prije proteka roka propisanog za brisanje osude. Ako je kazneni postupak u tijeku prekinut će se postupak za donošenje odluke o rehabilitaciji.

(3) Podatci o kaznenom djelu za koje je nastupila rehabilitacija ne mogu se davati nikome na uvid".

⁴ *Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine broj: 110/97., 27/98. – ispr., 58/99., 112/99., 58/02. i 115/06.)*

Članak 474.

"(1) Ako nadležno tijelo ne doneše rješenje o rehabilitaciji, osuđena osoba može tražiti da se utvrdi da je rehabilitacija, nastupila po zakonu.

(2) Ako nadležno tijelo ne postupi prema zahtjevu osuđenika u roku od 30 dana od dana primitka zahtjeva, osuđenik može tražiti da prvostupanjski sud doneše rješenje o rehabilitaciji".

(3) O tome zahtjevu odlučuje sud nakon preslušavanja državnog odvjetnika ako se postupak vodi na njegov zahtjev".

Radi usporedbe, točnije sagledavanja ranijih rješenja, nije suvišno citirati i rješenja koja je prihvatio bivši Zakon o krivičnom postupku⁵:

Članak 497.

„(1) Kad po Zakonu brisanje osude nastupa protekom određenog vremena i uz uvjet da osuđenik u tom vremenu ne počini novo krivično djelo, rješenje o brisanju osude donosi po službenoj dužnosti organ unutarnjih poslova nadležan za vođenje kaznene evidencije.

(2) Prije donošenja rješenja o brisanju osude obavit će se potrebna provjeravanja, a osobito će se prikupiti podaci o tome je li protiv osuđenika u tijeku krivični postupak za kakvo novo krivično djelo počinjeno prije proteka roka predviđenog za brisanje osude.“

Članak 498.

„(1) Ako nadležni organ unutarnjih poslova ne doneše rješenje o brisanju osude, osuđena osoba može tražiti da se utvrdi da je brisanje osude postupilo po Zakonu.

(2) Ako organ unutarnjih poslova ne postupi po zahtjevu osuđenika u roku od 30 dana od dana primitka zahtjeva, osuđenik može tražiti da sud koji je u prvom stupnju izrekao presudu doneše rješenje o brisanju osude.

(3) O tom traženju odlučuje sud nakon saslušanja javnog tužitelja“.

I površnjom analizom odmah se uočava, da bitnijih razlika između prihvaćenih rješenja u Zakonu o kaznenom postupku i Zakonu o krivičnom postupku ustvari nema, jasno, ako se zanemare specifičnosti, a naročito da se u Zakonu o kaznenom postupku spominje Ministarstvo pravosuđa koje je nadležno za vođenje Kaznene evidencije, a u Zakonu o krivičnom postupku tijelo unutarnjih poslova. I u jednom i u drugom Zakonu, moglo bi se reći da postoje grubo rečeno tri faze, prva, da po službenoj dužnosti postupaju tijelo unutarnjih poslova i Ministarstvo pravosuđa, druga, ako se ne bude postupalo po službenoj dužnosti da osuđena osoba može sama inicirati cijeli postupak, i treća, da se u konačnici može tražiti od suda da doneše rješenje.

⁵ Zakon o krivičnom postupku („Službeni list SFRJ“, broj: 4/77., 36/77., 14/85., 74/87, 57/89. i 3/90. – „Narodne novine“, broj: 53/91., 91/92. i 34/93.

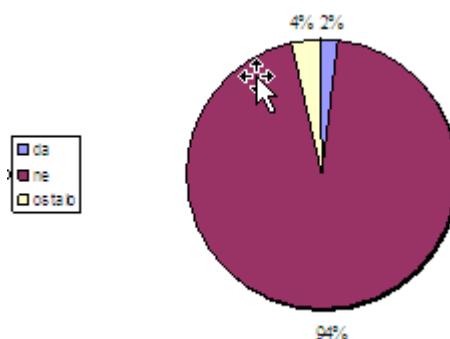
ANKETA, uočavanje problema

Da bi se utvrdilo što je stvarno problematično u postupku rehabilitacije pristupilo se provođenju ankete, za što su poslužili počinitelji kaznenih djela koji su izdržali kazne zatvora, a prebivalištem su vezani za područje nadležnosti Županijskog suda u Vukovaru. Pri ovom, za dobivanje određenih podataka izbor pitanja nije morao biti opsežan, jer se do cilja moglo doći i manjim brojem ključnih pitanja.

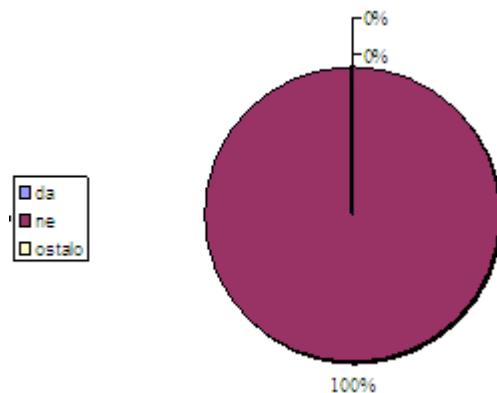
Anketa se usredotočila na sljedeća pitanja:

- što u kaznenopravnom smislu znači riječ "rehabilitacija", (pojam rehabilitacije) ?
- jeste li ikada tražili rehabilitaciju?
- sada kada znate što pojmovno i u kaznenopravnom smislu znači riječ "rehabilitacija", da li bi istu tražili?

Koji su rezultati ankete dobiveni?

Grafikon 1: Da li anketirana osoba zna što je rehabilitacija u kaznenopravnom smislu?

Grafikon 2: Je li anketirana osoba ikada tražila rehabilitaciju?

Uspjelo se kontaktirati s 65 počinitelja kaznenih djela koji su izdržali kazne zatvora. Kontakt je obavljen putem telefona. Redoslijed postavljenih pitanja je bio slijedeći: na prvo pitanje što u kaznenopravnom smislu znači riječ "rehabilitacija", (pojam rehabilitacije)?, 94% ispitanika odgovorilo je da ne znaju, a samo 2% ispitanika odgovorilo je da znaju. Na drugo pitanje, jeste li ikada tražili rehabilitaciju?, svi ispitanici su odgovorili da rehabilitaciju nisu tražili. Na treće pitanje, sada kada znate što pojmovno i u kaznenopravnom smislu znači riječ "rehabilitacija" da li bi istu tražili?, 82% ispitanika odgovorili je da ne bi, a samo 11% ispitanika odgovorilo je da bi istu tražili.

Iako, broj ispitanika nije bio respektabilan, ipak odgovori indiciraju nedorečenost odredbi Zakona o kaznenom postupku u svezi rehabilitacije, ili barem da bi ponuđena rješenja trebala biti jednostavnija, a sve zbog krajnjeg cilja, brige društva za interes pojedinca. Anketa je dala poražavajuće rezultate, proizilazi da su odredbe Zakona o kaznenom postupku u svezi postupka rehabilitacije mrtvo slovo na papiru, sam sebi svrha, bolje rečeno, da su sadašnje odredbe o postupku rehabilitacije deklarativne naravi. Ministarstvo pravosuđa, koje je trenutno u prvoj fazi nadležno za provođenje postupka rehabilitacije, vezano za to, trenutno praktično ne radi skoro ništa. Nastala je absurdna situacija, s jedne strane, da Ministarstvo pravosuđa u svezi rehabilitacije poduzima vrlo malo, a drugo, da osuđenici o samoj rehabilitaciji skoro ništa ne znaju.

Izlaz bi mogao biti slijedeći:

Izostaviti redoslijed postupanja koji karakteriziraju tri faze (postupanje po službenoj dužnosti, zahtjev osuđene osobe i traženje da

odluči sud), te ostavljajući samo tzv. treću fazu, gdje bi se preciziralo da odluku o službenoj dužnosti donosi sud koji je u prvom stupnju izrekao presudu, naravno po službenoj dužnosti.

Još nešto, činjenica da čak 94% ispitanika nije znala što u kazneno – pravnom smislu znači „rehabilitacija“, nameće se potreba razmišljanja educiranja osuđenika tijekom izdržavanja kazne zatvora, što bi zasigurno pozitivno djelovalo na njih, na njihovu resocijalizaciju.

Upravo ovakvim pristupima društvo bi se potvrdilo kao naglašeno brižno za pojedinca, dakle, i za osuđene osobe. Apstraktna brižnost, a zašto ne reći i licemjerna brižnost, pretvorila bi se u realno opipljivu brižnost.

Predloženim izmjenama sudovi bi dobili dodatni posao, on nije velik, nemjerljiv je s načelom demokratskog društva, da je građanin na prvom mjestu, pri čemu se jasno misli i na osobe koje su izdržale kazne zatvora.

ZAKLJUČAK

Jesu li odredbe o rehabilitaciji formalne, same sebi cilj, pa čak i suvišne, kada ih i tako ne razumiju oni zbog kojih su ugrađene? Zadovoljava li se društvo licemjerno navodnim demokratskim dostignućima? Gdje se pogriješilo?

Iskorak ka novim formulacijama nameće se kao nužnost. Rješenja Zakona o kaznenom postupku i Zakona o krivičnom postupku mogu se ocijeniti u osnovi slični, dakle, nisu bila na tragu proklamovane brige društva za interesom pojedinca, za interesom osuđene osobe.

Budući da se i po navedenim Zakonima u konačnici uvijek pojavljivao / pojavljuje sud, a sagledavajući površnost Ministarstva pravosuđa u obavljanju svog dijela posla, cijeli postupak treba pojednostaviti i taj dio posla staviti u nadležnost суду koji je u prvom stupnju izrekao presudu.

III. VOLONTERSTVO I ZATVORSKI SUSTAV

Autor: Ante Zeljko

UVOD

Nakon dugogodišnjeg iščekivanja, sagledavši neminovnost zakonske potrebe za reguliranjem, usvajanjem na sjednici Hrvatskog Sabora svjetlost dana konačno je ugledao Zakon o volonterstvu⁶. Međutim, i prije toga, zahvaljujući entuzijazmu pojedinaca, volonterski rad u Republici Hrvatskoj u mnogim sferama života zauzeo je svoje mjesto. Kroz gotovo svakodnevni rad bezbroj volontera došla je do izražaja sva uzvišenost takve požrtvovnosti, koju ne može do kraja zamijeniti bilo kakav vid drugačije aktivnosti. Riječ je o radu od interesa za Republiku Hrvatsku koji dovodi do poboljšanja kvalitete života, do aktivnog uključivanja osoba u društvena zbivanja te do razvoja humanijeg i ravnopravnijeg demokratskog društva. Zakonskom regulativom, do tada u osnovi ilegalan rad dobio je svoj zakonski okvir, dobio je svoju legitimnost.

VOLONTERSTVO

2. 1. Što je volonterstvo? Prema članku 3. stavak 1. Zakona o volonterstvu volontiranjem se smatra dobrovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnosti za dobrobit druge osobe ili za opću dobrobit, i to bez postojanja uvjeta isplate novčane nagrade ili potraživanja druge imovinske koristi. Znači, osnova volonterstva je dobrovoljnost u obavljanju usluga bez novčane nagrade. Volontiranje organiziraju organizatori volontiranja, a to mogu biti vjerske zajednice, javne ustanove, turističke zajednice i druge neprofitne pravne osobe.

Neka od temeljnih načela volontiranja su: zabrana diskriminacije volontera i korisnika volontiranja (organizator volontiranja dužan je postupati s volonterima u skladu s načelom jednakih mogućnosti za sve osobe bez obzira na dob, rasu, boju kože, jezik, vjeru, spol, spolnu orientaciju, rod i rodno izražavanje, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, naobrazbu, društveni položaj, bračno stanje, obiteljske obveze, članstvo ili nečlanstvo u političkoj stranci, udruzi ili sindikatu, tjelesne ili duševne poteškoće ili oboljenja i druge

⁶ Zakon o volonterstvu objavljen je u Narodnim novinama broj 58. od 06. lipnja 2007. godine

osobne karakteristike, što važi i za postupanje prema fizičkim osobama korisnicima volontiranja.....), zaštita korisnika volontiranja (organizatori volontiranja su dužni posvetiti osobitu pozornost izboru i edukaciji volontera koji volontiraju s djecom, osobama s invaliditetom, osobama s teškoćama u razvoju, stariim i nemoćnim osobama, bolesnim osobama...), zabrana iskorištavanja volontera, zaštita maloljetnih volontera, odgoj za volontiranje (zabranjeno je volontiranje kojim se zamjenjuje rad, zabranjuje se volontiranje u trajanju duljenjem od 40 sati tjedno u razdoblju duljem od 6 mjeseci bez prekida od najmanje 6 mjeseci, zabranjeno je volontere iskorištavati i zloupotrebljavati u svrhu stjecanja ili povećanja profita), zaštita maloljetnih osoba (maloljetna osoba s navršenih 15 godina i starija maloljetna osoba može sklopiti ugovor o volontiranju i volontirati samo uz pismenu suglasnost zakonske zastupnice ili zastupnika, maloljetni volonteri smiju volontirati isključivo na aktivnostima primjerenoima njihovoj dobi, tjelesnom, psihičkom i moralnom stupnju razvoja i vještinama koje ne predstavljaju rizik za njihovo zdravlje, razvoj i uspjeh u izvršavanju školskih obveza....), zaštita osoba djelomično i potpuno lišenih poslovne sposobnosti (osoba djelomično lišena poslovne sposobnosti može volontirati u dijelu preostale sposobnosti, zabranjeno je volontiranje osobi potpuno lišenoj poslovne sposobnosti...), besplatnost volontiranja (volonterka ili volonter ne može volontiranje uvjetovati ispunjenjem neke činidbe....), dobrovoljnost ili solidarnost volontiranja (volontiranje je dobrovoljno i solidarno obavljanje aktivnosti ili usluga slobodnom voljom volonterke ili volontera), transnacionalnost volontiranja (državljeni Republike Hrvatske koji volontiraju u inozemstvu imaju sva prava i obveze predviđene ovim zakonom i preuzetim međunarodnim obvezama, stranci i osobe kojima je priznat status azilanta mogu volontirati u Republici Hrvatskoj....).

2. 2. Ako bi se vratili unazad povijesna geneza volonterstva u zapadnoj civilizaciji može se promatrati u uskoj vezi s naukom kršćanske religije, gdje je upravo "pomoći bližnjem" jedna od glavnih vrijednosti. Institucionalizacija volonterskog rada počela je 1920. godine kada su pacifisti Pierre Cerosolo i Hubert Parris organizirali prvi međunarodni tim koji su obnavljala selo Esne blizu Verduna u Francuskoj, koje je bilo razrušeno u I. svjetskom ratu. Do 1945. godine međunarodni volonterski kampovi organizirani su u Italiji, Engleskoj, Švicarskoj, Nizozemskoj, Švedskoj i Španjolskoj, kao i u još nekim zemljama. Kasnije se pojavila potreba za uključivanje volontera u socijalni rad (bolnice, domovi za stare i nemoćne i slično). 1948. godine UNESCO je osnovao CCIVS (Co-ordinating Comitee Of International Voluntary Service), koji je od tada krovna organizacija svih volontera.

Prije II. svjetskog rata u Hrvatskoj su postojala razna dobrotvorna i humanitarna društva u okviru Katoličke crkve, političkih stranaka (Hrvatska seljačka stranka) i kao organizacije samih građana. U sklopu SFRJ volonterski rad u današnjem smislu nije bio poznat. Uspostavom samostalne Republike Hrvatske razvija se civilno društvo, pa tako i volonterski rad. Danas je prepoznata vrijednost volonterskog rada i za državu kao i edukativna važnost takvog rada za same volontere. 1996. godine ustanovljen je EVS (European Voluntary Servico), 2000. godine Vijeće Europe donijelo je Konvenciju o promociji međunarodnog dugoročnog dobrovoljnog rada za mlade.

PODRŠKA ŽRTVAMA / SVJEDOCIMA KAZNENIH DJELA

Naravno da se volonterstvo ne iscrpljuje u već zanim profiliranim aktivnostima, mogućnosti su nepregledne, nepotrošive, što predstavlja pravo bogatstvo za društvo. Međutim, samo po sebi nameće se ključno pitanje, kakvih dodirnih točaka mogu imati volonterstvo i sud, volonterstvo i zatvorski sustav?

Na prvi dio pitanja odgovor je lakši. Već nekoliko godina volonteri su prisutni u sudovima, točnije u Županijskom судu u Vukovaru i općinskim sudovima s područja nadležnosti, kroz projekt podrške žrtvama/svjedocima kaznenih djela, gdje pogotovo ulaze i žrtve kaznenih djela ratnog zločina.

Najprije se pri Županijskom судu u Vukovaru pristupilo osnivanju Službe za zaštitu žrtava/svjedoka kaznenih djela⁷, čiju su osnovu predstavljali volonteri prethodno obučeni kroz nekoliko seminara u Klubu sudaca Vukovar.

Kada je zaštita proširena i na žrtve/svjedoke kaznenih djela iz nadležnosti općinskih sudova s područja nadležnosti, zbog povećanog obima poslova osnovana je Udruga volontera za podršku žrtvama/svjedocima u sudskim postupcima⁸.

Naime, od primitka poziva do početka glavne rasprave, žrtve/svjedoci kaznenih djela ne uživaju primjerenu brigu kako bi se zaštitili od proživljavanja koje neminovno nosi njihovo odazivanje pozivu i ispitivanje na glavnoj raspravi, gdje iskazuju o povrjeđivanju ili ugrožavanju kakvog osobnog ili imovinskog prava, odnosno daju obavijesti o kaznenim djelima i počiniteljima i o drugim važnim okolnostima. Proživljavanja su posebno izražena kod kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog

⁷ Služba za zaštitu žrtava/svjedoka kaznenih djela za potrebe Županijskog suda u Vukovaru osnovana je 22. ožujka 2006. godine na poticaj Veleposlanstva Velike Britanije u Republici Hrvatskoj.

⁸ Udruga volontera za podršku žrtvama /svjedocima u sudskim postupcima, nakon što je zaštita žrtava/svjedoka kaznenih djela proširena i na sve općinske sudove s područja nadležnosti, osnovana je 02. listopada 2006. godine.

ćudoređa, protiv braka, obitelji i mlađeži, ratnog zločina itd. Žrtve/svjedoci praktično su prepušteni sami sebi, a problemi na koje nailaze su sasvim prozaični: gdje je sudska zgrada, kako doći do nje, tko će ih dočekati u sudu, gdje će boraviti do pozivanja za ulazak u sudnicu, hoće li im netko objasniti postupak koji slijedi, tko će ih otpremiti do sudnice, koga kontaktirati kada glavna rasprava završi, radi dobivanja dodatne podrške i drugih informacija, a osim toga, i zašto ne, tko će pričuvati malodobnu djecu, kako se prevesti do suda, zbog otežanog kretanja ili nedostatka novca za prijevoz?

VOLONTERSTVO - usluge u zatvorskom sustavu

4.1. Vezano za sudove, mišljenja sam da volonterstvo neće biti potrošeno samo aktivnostima oko zaštite žrtava/svjedoka kaznenih djela, kroz Službu za zaštiti žrtava/svjedoka kaznenih djela, Udrugu volontera za podršku žrtvama/svjedocima u sudskim postupcima.

Što je s pritvorenicima u zatvorima? Što je s osuđenicima na izdržavanju kazne zatvora u kaznionicama? Tko njima stoji na raspolaganju osim sustava koji proizilazi iz odredbi Zakona o kaznenom postupku i odredbi Zakona o izvršavanju kazne zatvora, pokrivaju li se baš sve njihove potrebe?

Prije odgovora na postavljeno pitanje treba se podsjetiti na ono što je ugrađeno u navedene Zakone.

Odredbe Zakona o kaznenom postupku od članka 111. do članka 118. govore o izvršenju pritvora i postupanju s pritvorenicima (gdje se izdržava pritvor, tko može raditi na poslovima izvršenja pritvora, da se pritvor mora izvršavati tako da se ne vrijeđa osobu i dostojanstvo pritvorenika, kada se mogu ograničavati prava i slobode pritvorenika, u kakve se prostorije smještaju pritvorenici, tko ima pravo posjećivati pritvorenika, s kim se pritvorenik smije dopisivati i telefonski razgovarati, koja su prava vezana za branitelje, o stegovnim prijestupima, tko ima nadzor nad izvršenjem pritvora i tko propisuje kućni red).

Vezano za temu, zanimljivijim se čine odredbe članka 111. stavak 4., članka 115. stavak 1., članka 117. stavak 1. i članka 118., a radi lakšeg praćenja, jasnoće i pogotovo razumijevanja prijedloga o uključivanju volontera treba ih i citirati:

Članak 111. stavak 4.:

"Na poslovima izvršenja pritvora mogu raditi samo oni djelatnici Ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa koji imaju potrebna znanja i vještine i stručnu spremu predviđenu propisima."

Članak 115. stavak 1.

"Po odobrenju istražnog suca, odnosno predsjednika vijeća i pod njegovim nadzorom ili nadzorom osobe koju on odredi pritvorenika imaju pravo posjećivati, u okviru kućnog reda, njegovi srodnici, a na njegov zahtjev liječnik i druge osobe. Pojedini se posjeti mogu zabraniti ako bi zbog toga mogla nastati šteta za vođenje postupka."

Članak 117. stavak 1.

"Nadzor nad izvršenjem pritvora obavlja predsjednik nadležnog suda."

Članak 118.

"Ministar nadležan za poslove pravosuđa propisat će kući red u zatvorima za izdržavanje pritvora kojim će se pobliže urediti izvršenje pritvora u skladu s odredbama ovoga Zakona."

Zakonom o izvršenju kazne zatvora uređuje se izvršenje kazne zatvora i taj posao je od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku. Detaljnije, uređen je ustroj, nadležnosti i djelokrug tijela za izvršenje kazne zatvora (načela izvršenja kazne zatvora, prava zatvorenika i njihova zaštita, tijela nadležna za izvršenje kazne zatvora, zaposlenici, dodir s vanjskim svijetom, pogodnosti i dr.).

I ovdje se zanimljivijim čine odredbe članka 117. stavak 4. Zakona o izvršenju kazne zatvora. Regulirano je da zatvorenika mogu posjećivati članovi obitelji, ali i druge osobe, i to po odobrenju upravitelja.

Predsjednici sudova, suci i druge službene osobe jesu prisutni, ali budući da su dio pravosudnog sustava, kroz režim zatvora i kaznionica u pravilu izostaje uspostavljanje dubljih odnosa povjerenja i na taj način pomoći i kod na prvi pogled bizarnih, svakodnevnih potreba, kao na primjer obavijesti obitelji i drugim osobama o zadržavanju u pritvoru, dostavljanja različitih predmeta za održavanje higijene, posredništvo prema javnim bilježnicima, odvjetnicima, bankama, kako zbrinuti djecu, pomoći bližnjima kod dolaska u posjete, pomoći kod zdravstvenih problema itd. Spoznaja da se može kontaktirati s nekim potpuno izvan pravosudnog sustava, u samom začetku stvara odnose povjerenja.

Niti jedan vid profesionalnog rada ne može zamjeniti žrtvu dobrovoljnosti, niti jedan predsjednik suda, sudac, ili druga službena osoba, vezan pravilima službe i radnim vremenom, ne može zamjeniti neformalni i vremenski neograničeni volonterski rad.

Jednostavnije rečeno, pritvorena osoba ili osoba na izdržavanju kazne zatvora, traži nekoga kome se može bezgranično povjeriti, bez straha da će biti "hvatan" za svaku izgovoreniju riječ iza koje u pravilu slijedi nekakva posljedica, traži slušača, ne vrednujući posebno stvarni domet obavljenih radnji za njega. Upravo neformalnost u kontaktima, razgovor, dovodi u pravilu do obostranog otvaranja.

Ulazak u zatvore i kaznionice za svaku osobu predstavlja šok, ali je šok i izlazak iz zatvora, pogotovo s izdržavanja dugotrajne kazne zatvora. Počinitelji kaznenih djela koji su pri kraju izdržavanja kazne zatvora u pravilu nisu spremni za snalaženje na slobodi, u "drugom svijetu", gdje se od njihovog odlaska na izdržavanje kazne zatvora mnogo toga promjenilo.

4.2. Gdje je izlaz? Kako pomoći na drugi neformalniji i nezvaničniji način prtvorenim osobama i osobama na izdržavanju kazni zatvora? Ima li ga uopće? Koliko novih radnih mjesta treba za to i koliko sredstava? Rješenje je vrlo jednostavno i nalazi se u uključivanju volontera, u iznalaženju načina za njihov ulazak u prtvore i kaznionice.

Posebno obučenim volonterima s propusnicama omogućio bi se ulazak u zatvore i kaznionice. Što se tiče realizacije, tehnički bi mogla izgledati ovako: organizator volontiranja organiziraju volontiranja na način da okupljanju zainteresirane, obavljaju obuku, pristupaju praktičnim radnjama, izdaju iskaznice i zatim se ulazi u zatvore i kaznionice. Korist od ovakvog vida volonterskog rada imali bi svi, prtvorene osobe, osuđene osobe, njihove obitelji, a samim time i cijelo društvo. Više je nego jasno da volonteri ne bi smjeli „ulaziti“ u pozadinu pritvaranja, komentirati pravomoćne presude itd.

Zatvorski sustav treba se osloboditi predrasuda da je u datim mogućnostima društva za prtvorene i osuđene osobe učinjeno baš sve, da je postojećim tretmanom postignuta visoka razina brige za njih, da je sve to u skladu s visokim svjetskim standardima. Bez obzira na sumnje u odnosu na prtvorene osobe i dokazanu krivnju u odnosu na osuđene osobe društvo mora pokazati posebnim osjetljivost, jer resocijalizaciju kao takvu uvijek treba dodatno osmišljavati. Stječe se utisak da za ovu populaciju ipak nije učinjeno sve.

Uključivanje volontera ne traži nova radna mjesta, službene prostorije, službena vozila i drugo, dakle, društvo praktično ne košta ništa. Zbog nekoštanja i spremnosti pojedinaca za volontiranja, predloženo predstavlja definitivno pravi društveni iskorak ka brizi za prtvorene i osuđene osobe. Sadašnja rješenja ipak nisu takva da ne mogu biti bolja. Barem je nama profesionalcima znana ne tako rijetka uzrečica "vratio se gori nego što je otisao".

Sve ovo što je izloženo vezano za volonterstvo predstavlja pionirski posao, nedovoljno je poznat, s tim da se polako, ali sigurno približava kakvoj - takvoj realizaciji. To treba iskoristiti, ali nije potrebno naglašavati da je u pitanju specifična populacija, prtvorenici i osuđenici.

Za definitivnu realizaciju neminovno će trebati manji zahvati u odredbama Zakona o kaznenom postupku i Zakona o izvršenju kazne zatvora. Trebat će mijenjati uvriježena shvaćanja mnogih u pravosudnom

sustavu da je za pritvorenike i osuđenike učinjeno sve, i to u toj mjeri da se ne vide druga rješenja.

ZAKLJUČNO

Je li baš sve učinjeno na resocijalizaciji osoba na izdržavanju kazni zatvora? Što je u stvarnosti s položajem pritvorenih osoba i osoba na izdržavanju kazni zatvora? Koliko puta smo čuli rečenicu, pa čak i među nama profesionalcima, „vratio se gori nego što je otisao“? Je li uvijek krivica na osuđenim osobama? Ako smo demokratsko društvo, a jesmo, treba učiniti dodatni iskorak te kroz djelatnost volontera olakšati pritvorenicima i osuđenicima boravak u pritvorima i kaznionicama, od čega bi korist imali ne samo oni nego i cijelo društvo. S ovakvim pristupom resocijalizacija tek dobiva na svojoj važnosti. Ovo ne košta, ne traži nove zgrade, službena vozila, nova radna mjesta, traži samo dobru volju, razumijevanje, te mogućnost da se pusti onoga koji se iskreno i bezrezervno žrtvuje, da ispunjavajući sebe, pomogne drugome. Zbog svega odgovornost i obveza je na organizatorima volonterstva, ali i na pravosudnom sustavu. Udruga volontera za podršku žrtvama/svjedocima u sudskim postupcima iz Vukovara započet će s obučavanjem volontera te pokušati pokrivati u navedenom smislu pritvorenike u pritvoru Zatvora u Osijeku vezane za kaznene postupke koji se vode ne samo pred Županijskom sudu u Vukovaru nego i u općinskim sudovima s područja nadležnosti. Više je nego jasno da prethodno treba dobiti podršku pravosudnog sustava.

Ovaj prijedlog, rješenje, jedini ne traži dodatna sredstva, nego samo dobru volju za dodatni iskorak i uključenje u sustav onoga koji je spremjan na žrtvu, na približavanje pritvorenim i zatvorenim osobama, bez bilo kakvog interesa, osim pomoći takvim osobama.

Budući da su volonteri već ušli u pravosudni sustav kroz Službu za zaštitu žrtava/svjedoka kaznenih djela, odnosno, Udrugu volontera za podršku žrtvama/svjedocima u sudskim postupcima, s njihovim uključivanjem treba nastaviti.

IV. PIRATSKI SOFTVER

Autor: mr. sc. Renata Bradvica, prof.

Uvod

Softver je jedna od najvrjednijih tehnologija Informacijske ere koja pokreće sve, od računala do Interneta. Upravo su značajna vrijednost softvera i mogućnost stvaranja kopija računalnog programa pomoći računala s lakoćom u roku od nekoliko sekundi, jedni od uzroka softverskog piratstva.

Od pojedinih korisnika računala do profesionalaca koji se bave veleprodajom ukradenog softvera, piratstvo postoji u domovima, školama, poslovnim subjektima i državnoj upravi. Zato je softversko piratstvo u bilo kojem obliku – čak i jedna kopija koju ćete napraviti za prijatelja – kazneno djelo. S porastom broja računala i korištenja Interneta, raste i pojava softverskog piratstva

Vrste piratstva

Piratstvo od strane krajnjih korisnika

Znači neovlašteno umnožavanje softvera od strane radnika tvrtke. Piratstvo od strane krajnjih korisnika se pojavljuje u sljedećim oblicima:

korištenje jedne licencirane kopije za instaliranje programa na više računala,

- umnožavanje prijenosnih medija za instaliranje i njihovu distribuciju,
- korištenje ponuđenih nadogradnji programa (upgrade) bez legalne kopije inačice koja se nadograđuje,
- stjecanje akademskog ili drugih ograničenih izdanja softvera, odnosno softvera koji nije dostupan u maloprodaji, bez licence i za korištenje u komercijalne svrhe, te razmjena prijenosnih medija na radnom mjestu ili izvan njega.

Prekomjerno korištenje klijent servera

Znači istodobno korištenje centralne kopije softvera od strane prekomjernog broja umreženih računala. Ako postoji lokalna mreža i instaliran je program na serveru za korištenje od strane nekolicine ljudi,

mora se provjeriti dopušta li to licenca. Ako postoji više korisnika nego što je to dopušteno licencom, to je "prekomjerno korištenje".

Internet piratstvo

Znači neovlašteno učitavanje (download) softvera s Interneta. Ista pravila kupovine trebala bi se primjenjivati na kupnju softvera online kao i kupovinu na tradicionalan način. Internet piratstvo se može pratiti u nekoliko oblika:

- *učitavanje softvera s piratskih web stranica (download) besplatno ili u zamjenu za programe koji se učitavaju s vašeg računala (upload), •*
- *Internet stranice za aukcije na kojima se nudi krivotvoreni softver, softver koji se nabavlja izvan ovlaštenog distribucijskog kanala, te softver kojim se vrijeđaju autorska prava, te*
- *ravnopravno umrežavanje (Peer-to-Peer) kojim se omogućuje neovlašteni prijenos programa zaštićenih autorskim pravom.*

Instaliranje nelegalnog softvera na nova računala (Hard Disc Loading – HDL)

Znači instaliranje nelegalnih kopija softvera na tvrde diskove računala od strane tvrtki koje se bave prodajom novih računala kako bi kupnju samog računala učinili privlačnijom. Isti problem predstavljaju i tzv. preprodavači dodane vrijednosti (Value Added Resellers – VAR) koji prodaju ili instaliraju novi softver na računala na radnom mjestu.

Krivotvorenje softvera

Znači nelegalno kopiranje i prodaju proizvoda zaštićenih autorskim pravom s namjerom izravnog oponašanja autentičnog proizvoda. U slučajevima pakiranog softvera, česte su krivotvorene kopije CD-a ili diskete na kojima su softverski programi, kao i pripadajućeg pakiranja, priručnika za korištenje, ugovora o licenci, naljepnica, kartice za registraciju i sigurnosnih obilježja. Razvoj softvera je rezultat timskog rada.

Kao i većina kreativnih radova, računalni softver je zaštićen pravnim propisima o zaštiti autorskih prava. Kupovinom softvera ne postaje se vlasnik, odnosno nositelj autorskih prava. Kupuje se pravo korištenja tog softvera uz poštivanje određenih ograničenja nametnutih od strane vlasnika, odnosno nositelja autorskih prava, a to je obično proizvođač softvera.

Detaljna pravila su određena u dokumentaciji kojom je softver popraćen – u licenci. Važno je da ta pravila razumjeti i poštivati. Prema

takvim pravilima imate pravo instalirati softver na jedno računalo i načiniti jednu rezervnu kopiju za podršku (back-up). Ako se umnožava, distribuira ili instalira softver na načine koji su licencom zabranjeni, vrijeđaju se odredbe pravnih propisa o zaštiti autorskih prava. Čak i ako se nekome samo pomogne u kreiranju neovlaštene kopije, ipak se snosi odgovornost na temelju pravnih propisa kojima se štite autorska prava.

Osim pravnih posljedica, korištenje kopiranog ili krivotvorenog softvera također je opasno zbog:

- virusa, diskova s greškom, ili drugih nedostataka na softveru,
- neadekvatne ili nikakve dokumentacija; nepostojanja jamstava,
- nedostatka tehničke potpore dostupne korisnicima koje imaju valjanu licencu, te
- neispunjavanja zahtjeva neophodnih za primitak nadogradnje softvera (upgrade) koji se nudi korisnicima koje imaju valjanu licencu.

Softver i Internet piratstvo

Dok Internet uvelike povećava mogućnost prodaje proizvoda i usluga, isto tako stvara i nove mogućnosti krađe softvera. Krađa i distribucija ukradenog softvera smanjuju mogućnost otvaranja novih radnih mesta, te ostvarivanja prihoda.

Sve donedavno, neovlašteno umnožavanje softvera je zahtjevalo fizičku razmjenu prenosivih medija. Međutim, kako pristup Internetu postaje sve lakši, brži i jeftiniji, tako postaje i softversko piratstvo. Internet omogućava kretanje proizvoda od računala do računala, bez razmijene materijalnih medija i uz mali rizik otkrivanja.

U nekim piratskim transakcijama mogu se koristiti računala bez znanja njihovih vlasnika. Piratstvo koje je nekada zahtjevalo razumijevanje kompleksnih računalnih kodova, sada se može obaviti klikom miša. Počevši od 2001. godine GfK – Centar za istraživanje tržišta iz Zagreba kontinuirano mjeri trend korištenja Interneta u Hrvatskoj. Prema rezultatima istraživanja GfK Online Monitora objavljenim u lipnju 2003. godine, pristup Internetu u Hrvatskoj ima oko 1,4 milijuna osoba.

Unatoč trendu opadanja stope softverskog piratstva, gubici koje je softversko piratstvo prouzročilo u protekloj godini u Hrvatskoj iznose preko 330 milijuna kuna, kaže Globalna BSA i IDC studija o stopama softverskog piratstva za 2006.

Količina nelegalnog softvera instaliranog na osobna računala u Hrvatskoj u 2006. godini smanjila se za dodatnih 2% u odnosu na godinu ranije i iznosi 55%. Unatoč trendu povećanog opadanja stope softverskog

piratstva, gubici koje softversko piratstvo uzrokuje povećali su se za čak 60 milijuna kuna te ukupno iznose preko 330 milijuna kuna. Glavni razlog povećanja gubitaka i dalje je rast hrvatskog IT tržišta.

Promatrajući cijelu regiju Središnje i Istočne Europe (68%), Hrvatska je znatno iznad prosjeka te sa 55% drži šesto mjesto od ukupno 22 zemlje obuhvaćene istraživanjem. U užoj regiji, Hrvatska je задржала treće mjesto, nakon Mađarske (42%) i Slovenije (48%), dok sa višim stopama piratstva slijede Bosna i Hercegovina (68%), Makedonija (69%), Bugarska (69%), Rumunjska (69%), Albanija (77%), Srbija (78%) te Crna Gora (82%).

Prema posljednjoj Studiji o gospodarskim učincima softverskog piratstva, koju je za BSA proveo IDC, smanjenjem stope softverskog piratstva za samo 10%, Hrvatska bi do 2009. povećala vrijednost bruto domaćeg proizvoda (BDP) za oko 1,35 milijardi kuna, otvorila preko 1000 novih radnih mjeseta te povećala prihode od poreza za IT sektor za preko 230 milijuna kuna.

Smanjenje nacionalne stope softverskog piratstva u kontinuiranom je padu i govori da Hrvatska ide u pravom smjeru: putem aktivnog uključenja u Europu i njene gospodarske tokove. Smanjenje stope piratstva od 2% na prvi se pogled ne čini velikim, no taj je pad dvostruko veći od onog u protekle tri godine i donosi ogromne koristi za domaće gospodarstvo.

Tvrtke su počele prepoznavati prednosti legalnog nad nelegalnim i aktivno koristiti sustave upravljanja softverskom imovinom. Studija koju je provela analitička kuća IDC otkriva kako je čak 25% proizvoda, koji su kupljeni i preuzeti s Interneta izravno iz online izvora, a ne putem ovlaštenog prodavača, sadržavalo maliciozni kod ili dodatni računalni kod koji bi mogao utjecati na IT sigurnost i performanse.

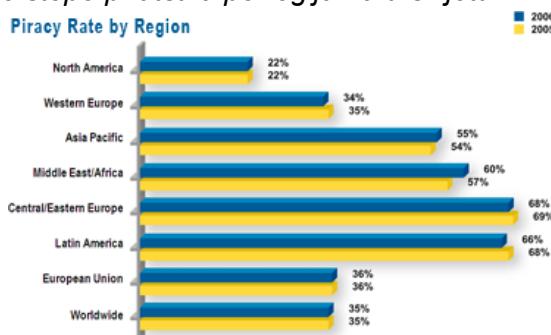
U testnim kupnjama putem aukcijskih web stranica, također je zaključeno da su izgledi za kupnju originalnog, licenciranog softvera manji od 50%. Međunarodne akcije koje je su pokrenute, ukazuju na iznimani problem softverskog piratstva na Internetu. Iako je ovakav oblik internetskog softverskog piratstva - putem posebnih aukcijskih portalja, iznimno rijedak u Hrvatskoj, Internet se ipak koristi kao medij za oglašavanje prodaje piratskih kompilacijskih CDR ili DVDR medija s tzv. "prženim" sadržajima kojima se povrjeđuje autorsko pravo, uključujući računalne programe i glazbene zapise, filmske hitove ili računalne igrice. Tablica prikazuje koliki je broj privremeno oduzetih predmeta (video i audio kazeta, te CD medija) od 1994. do 2003. godine u Hrvatskoj.

Privremeno oduzeti predmeti 1994.-2003. godina				
Godina	Videokaseta	Audiokaseta	CD	Ukupno
1994.	41.356	15.863	1.486	58.705
1995.	16.869	12.232	5.248	34.349
1996.	12.899	9.646	4.873	27.418
1997.	14.405	11.986	2.920	29.311
1998.	11.552	33.506	4.409	49.467
1999.	12.508	5.819	8.413	6.740
2000.	12.613	6.501	30.452	49.566
2001	11.144	5.464	23.444	40.052
2002.	17.584	8.287	72.477	98.348
2003.	11.370	2.597	40.288	54.255
Ukupno	162.300	111.901	194.010	468.211

Takvi se piratski sadržaji kod nas redovito oglašavaju u tiskanim, ali i u online oglasnicima ili na news-grupama, dok se isporuka obavlja pouzećem putem pošte.

Prosječna stopa softverskog piratstva u svijetu i dalje je ostala na 35%, dok su globalni gubici porasli za čak 15% i iznose oko 40 milijardi američkih dolara. Diljem svijeta, na svaka dva američka dolara koja se ulože u legalan softver, jedan se dolar izgubi na nelegalnom softveru. Najveći napredak u zadnje tri godine na svjetskoj razini pokazuju Kina, čija je stopa pala za 10%, te Rusija, u kojoj je stopa manja za 7%. Od 102 zemlje u kojima je provedeno istraživanje, pad softverskog piratstva zabilježen je u 62 zemlje, a rast u 13 zemalja.

Prosječne stope piratstva po regijama u svijetu:

Europska Unija je u 2006. zadržala stopu softverskog piratstva od 35%, kao i u godini ranije. Gubitak zbog softverskog piratstva smanjio se za milijun američkih dolara i iznosi 11 milijuna dolara.

Stopa softverskog piratstva odnosi se na sve softverske pakete koji se koriste na osobnim računalima – uključujući stolna, prijenosna i džepna računala.

Unatoč spoznaji da je IT neophodan za njihovo poslovanje, tvrtke se izlažu nepotrebnom riziku zbog nepostojanja svijesti o prijetnji koju

nelicencirani softver predstavlja njihovom poslovanju. Nelicencirane kopije, kao i softver preuzet s Interneta od neovlaštenih dobavljača, otvaraju brojne prijetnje sigurnosti poslovanja.

Nelegalan softver nabavljen putem aukcijskih Internet stranica ili preuzet putem P2P web servisa na službeno računalo tvrtke od strane zaposlenika, često sadrži viruse i spyware. Ako se uzme u obzir da se prosječni troškovi izazvani provalom u sigurnost podataka, procjenjuju na oko 4,8 milijuna američkih dolara, financijske implikacije ovakvih rizika su jasne.

Napori usmjereni na podizanje svijesti o ovom problemu u zemljama s visokim stopama piratstva, uključujući Rusiju, Poljsku i Mađarsku, pokazali su se učinkovitim. Uvođenjem učinkovitog sustava upravljanja vlastitom softverskom imovinom - uključujući redovitu reviziju softvera, usvajanje poslovne politike korištenja softvera od strane zaposlenika, te uredno vođenje evidencije o licencama - mogu se izbjegći financijske, poslovne i pravne neugodnosti povezane s korištenjem nelegalnog softvera.

Zaključak

Prošle godine sveukupan broj zapljena krivotvorenih filmova, glazbe i softvera u svijetu smanjio se za 50%. Ovakav znatan pad ne tumači se kao odraz pada piratstva već kao odraz brzih tehnoloških promjena. Veliki dio trgovine nelegalnim CD-ima i DVD-ima prebacio se na trgovinu putem Interneta. Takve piratske proizvode vrlo je teško zaplijeniti.

Piratstvo računalnog softvera predstavlja veliku prijetnju postojećem rastu i dalnjem razvoju industrije. Kad je u pitanju računalni softver možemo izdvojiti dva osnovna vida njegove zloupotrebe, to su korištenje bez licence koje je sveprisutno u većem broju poduzeća (naime to je najčešće problem što se licenca koja se izdaje za pojedino računalo koristi za veći broj računala), a drugi vid zloupotrebe je piratstvo računalnih programa na Internetu. Interaktivnom softveru najveća prijetnja dolazi upravo s Interneta.

Zbog sveprisutne piratizacije, svjetska industrija komercijalnog softvera⁹ i njezini partneri – proizvođači hardvera, udružili su se te osnovali

⁹ Članovi BSA su Adobe Systems Inc., Apple Computer Inc., Autodesk Inc., Avid Technology Inc., Bentley Systems Inc., Borland Software Corp., Cisco Systems Inc., CNC Software Inc./Mastercam, Entrust, Hewlett-Packard Development Company, L.P., IBM Corp., Intel Corp., Intuit Inc., Internet Security Systems Inc., Macromedia Inc., Microsoft Corp., RSA Security Inc., SolidWorks Corp., Sybase Inc., Symantec Corp., UGS PLM Solutions i Veritas Software Corp.
Članovi BSA u Hrvatskoj u 2003. godini su Adobe, Autodesk, Avid, Bentley, HSM-Informatika, Microsoft, Powercom sistemi, Recro, Trend Micro i Veritas Software.

Međunarodno udruženje proizvođača komercijalnog poslovnog softvera (Business Software Alliance Inc.), koji iste predstavljaju pred nacionalnim vladama i na međunarodnom tržištu. Članovi BSA predstavljaju jednu od najbrže rastućih industrija u svijetu. Programi BSA podupiru tehnološke inovacije putem inicijativa usmjerenih na edukaciju i zagovaranje politike kojom se promiče zaštita autorskog prava, kibernetička sigurnost, trgovina i e-poslovanje¹⁰.

¹⁰ www.bsa.org

V. PRETRAGA RAČUNALA

Autor: mr. sc. Renata Bradvica, prof.

Uvod

Pretraga računala je postupak utvrđivanja činjenica nad digitalnim medijima primjenom različitih metoda. Najčešće se koristi u postupcima sudskog dokazivanja, a sastoji se od niza metoda za otkrivanje, prikupljanje, ispitivanje i skladištenje podataka, te često podrazumijeva ispitivanje računalnih sustava kako bi se utvrdilo njihovo korištenje u ilegalnim ili neautoriziranim aktivnostima poput krađe poslovnih tajni, uništavanja intelektualnog vlasništva ili prijevare.

Postupci se u mnogo čemu se razlikuju od postupaka klasične istrage. Kod klasične istrage dovoljno je osigurati mjesto zločina kako bi se zaštitili dokazi. Čak i kada su dokazi na neki način ugroženi, moguće ih je zaštititi brzo i bez posebnih znanja. Kod pretrage računala, situacija je složenija. Samo za utvrđivanje prisutnosti dokaza potrebno je provesti sveobuhvatnu analizu sustava, jer na računalu nema rupa od streljiva ili kapljica krvi koje bi ukazale na zločin. Digitalni dokazi su i mnogo ranjiviji od fizičkih pa je napadaču puno lakše ukloniti tragove svoga djelovanja, a nepažljivo ili nestručno provođenje istrage također može rezultirati gubitkom ključnih podataka.

Da bi se napravila kvalitetna pretraga računala započinje se s razradom postupaka same pretrage, a potom slijedi opis postupaka prikupljanja dokaza, s naglaskom na prikupljanje osjetljivih dokaza i kratkim pregledom programskih alata, te metoda analize prikupljenih materijala.

Izrada postupka pretrage računala

Cilj je zadržavanje pravne vjerodostojnosti prikupljenih dokaza. Zbog toga je potrebno detaljno razraditi odgovarajuće postupke.

Određivanje ciljeva

Razvoj načela rada i postupaka je važan korak u stvaranju cilja. Ovo je moguće učiniti određivanjem ciljeva koji obuhvaćaju osnovne funkcije bez obzira radilo se o istraživanju zločina na području visoke tehnologije, prikupljanju dokaza ili forenzičkoj analizi.

Određivanje postupaka rukovanja dokazima

Potrebno je izraditi smjernice za primanje, obradu, dokumentiranje i rukovanje dokazima i ostalim materijalima povezanim s istragom. Za prihvatanje dokaza s ilegalnim sadržajima, npr. dječjom pornografijom, mogu biti potrebni posebni nalozi.

Druge discipline mogu pronaći dodatne dokaze, kao što su otisci prstiju na kućištu tvrdog diska, vlasti ili vlakna unutar tipkovnice te rukom pisane oznake ili tiskani materijali. Zbog toga je potrebno izraditi postupke za određivanje redoslijeda kojim će se obaviti ispitivanja, kako ne bi došlo do uništavanja dokaza.

Sve tehničke postupke prikupljanja dokaza potrebno je ispitati kako bi se utvrdila njihova ponovljivost i valjanost. Koraci razvoja i ispitivanja ovakvih postupaka trebaju biti dokumentirani i sadržavati:

- određivanje zadatka ili problema,
- prijedlog mogućih rješenja,
- ispitivanje svakog rješenja na poznatom uzorku,
- ocjenjivanje rezultata ispitivanja i
- oblikovanje postupka.

Veoma je važno da se izvorni dokazi nikada ne koriste u procedurama testiranja postupaka, svaka pretraga obavlja se na kopiranom materijalu, a originalni (izvorni) materijal pohranjuje se u sudskom depou.

Prikupljanje podataka i dokaza

Prikupljanje podataka i dokaza najosjetljiviji je korak. Eventualne pogreške u ovom stupnju mogu značiti nepovratan gubitak dokaza, bilo zbog njihova oštećivanja ili zbog gubitka njihove vjerodostojnosti uslijed neprimjerenih metoda prikupljanja. Zbog toga je potrebno pažljivo isplanirati postupak prikupljanja dokaza, s posebnim naglaskom na ranjive dokaze.

Procjena dokaza

Prije prikupljanja dokaza potrebno je obaviti temeljitu procjenu slučaja i na temelju toga odrediti smjer daljnog djelovanja. U okvir takve procjene ulaze nalog za pretraživanje, detalji slučaja, vrsta ispitivanog sklopovlja i programske podrške, potencijalni dokazi koje se traži, te uvjeti njihovog prikupljanja.

U razgovoru s istražnim sucem potrebno je razmotriti:

- važnost opreme pronađene uz računalo (npr. kreditne kartice, skeneri, pisači ili digitalne kamere),

- ostale smjerove istrage (npr. traženje podataka od pružatelja Internet usluga, pronalaženje udaljenih spremišta podataka ili poruka elektroničke pošte),
- vrstu potencijalnih dokaza (fotografije, tablice, dokumenti, baze podataka, finansijski podaci),
- ostale informacije vezane uz slučaj (korisnička imena, zaporce, računi elektroničke pošte, mrežne postavke) koje je možda moguće dobiti u razgovoru s administratorima, korisnicima, te razinu informatičkog znanja korisnika čije se djelovanje ispituje.

Po dolasku na mjesto počinjenja djela potrebno je utvrditi:

- broj i vrste računala,
- prisutnost računalne mreže,
- vrstu i količinu medija za pohranu podataka te dokumentirati gdje su pronađeni,
- postojanje udaljenih spremišta podataka i/ili udaljenih računala,
- korištene komercijalne programske pakete,
- o kojim se operacijskim sustavima radi, te
- razgovarati sa sistemskim administratorima i korisnicima (ako je kazneno djelo počinjeno na mreži).

Prilikom skladištenja pronađenih dokaza potrebno je osigurati njihovu zaštitu od elektromagnetskih smetnji. Stalni izvori napajanja mogu biti potrebni ukoliko se radi o uređajima s baterijskim napajanjem.

Ranjivost dokaza

Digitalni dokazi su mnogo ranjiviji od standardnih fizičkih dokaza i zbog toga se prilikom rukovanja potrebno pridržavati određenih smjernica kako ih se ne bi uništio ili oštetilo. Prvi korak u traženju dokaza na računalu često je njegovo gašenje i transport u laboratorij radi provođenja temeljite analize. Svi podaci nastali tijekom rada računala, koji nisu pohranjeni na tvrdi disk, time su nepovratno izgubljeni.

Ostavljanje računala uključenim ipak ne jamči očuvanje dokaza. Ako je računalo povezano na računalnu mrežu, napadač može s udaljene lokacije izbrisati zapise ili, neovisno o vezi na mrežu, programirati njihovo automatsko brisanje. Jednako tako, korisnik radom na računalu može nesvesno uzrokovati prepisivanje dokaza. Uništenje nije jedina opasnost koja prijeti digitalnim dokazima. Nestručnim rukovanjem oni mogu biti oštećeni i tako bezvrijedni u potencijalnom sudskom postupku. Ovo se najčešće događa zbog neinformiranosti korisnika koji, nakon što su uočili zločin, pokušavaju otkriti što se točno dogodilo, te tako utječu na sustav.

Glavne vrste ranjivih dokaza su:

- *prijelazni podaci - oni koji se gube gašenjem računala i tu se ubrajaju aktivne mrežne veze ili aplikacije koje se izvode u radnoj memoriji,*
- *ranjivi podaci - iako pohranjeni na tvrdom disku, lako su izmjenjivi (primjer ovakvih dokaza su vremenske oznake posljednjeg pristupa datoteci ili direktoriju),*
- *privremeni podaci - podaci koji su pohranjeni na tvrdom disku, a moguće im je pristupiti samo u određenim vremenskim intervalima (primjer su datoteke kriptiranih datotečnih sustava).*

Kako bi se ranjivi dokazi očuvali potrebno ih je što prije pohraniti na siguran medij. Tvrdi disk ispitivanog računala nije prikladan za to jer i sam može sadržavati dokaze koji bi na ovaj način mogli biti uništeni ili oštećeni. Prilikom pohrane ranjivih dokaza potrebno je koristiti što manje radne memorije kako bi se očuvao njezin sadržaj. Diskete su dobar izbor za pohranu ranjivih dokaza zbog svoje raširenosti, niske cijene i jer ih je lako zaštititi od pisanja. Nedostatak im je mali kapacitet. Umetanje tvrdog diska u ispitivano računalo nije prihvatljivo jer zahtjeva njegovo gašenje. Ne preporuča se niti korištenje USB ili Firewire, prijenosnih medija jer se njihovim spajanjem mijenja stanje ispitivanog sustava.

Najbolji način za prikupljanje ranjivih dokaza je korištenje računalne mreže, ako je kazneno djelo počinjeno na mreži. Kako bi se ispitivano računalo zaštитilo od dalnjih napada i kako bi se prikrlila istraga, računalo je po otkriću napada potrebno isključiti s mreže. Njegovim spajanjem na privatno čvoriste (eng. hub) omogućuje se prijenos podataka. Pri tome drugo računalo, korišteno za prikupljanje dokaza, treba prilagoditi mrežnim postavkama ispitivanog računala.

Alati za prikupljanje ranjivih dokaza

Alat za prikupljanje ranjivih dokaza mora zadovoljavati sljedeće kriterije:

1. *Integritet ispitivanog sustava mora biti očuvan. To znači da na takvom sustavu nije dozvoljeno spremanje podataka niti izvođenje aplikacija.*
2. *Alat autonomno izvodi cjelokupno rukovanje dokazima, bez interakcije korisnika. Ovo je potrebno kako bi se dokazi osigurali od nestručnog rukovanja. Time se ujedno osigurava i vjerodostojnost prikupljenih dokaza jer ih korisnik ne može mijenjati.*
3. *Alat sakuplja dokaze koji bi mogli biti oštećeni ili izgubljeni tijekom ispitivanja sustava ili njegova transporta.*

4. Alat izvještava korisnika o otkrivenim tragovima napada.

Rezultat razumljiv korisniku potiče ga na korištenje alata.

Primjer alata je FRED (eng. First Responder's Evidence Disk) koga je razvila organizacija AFOSI (eng. Air Force Office of Special Investigations). Jednostavan je i mali programski paket. Glavni zadatak FRED paketa je prikupljanje podataka potrebnih za otkrivanje napada.

Dohvaćanje podataka s diska

Dohvaćanje podataka podrazumijeva dohvaćanje podataka na fizičkoj razini, bez obzira na datotečni sustav, te dohvaćanje podataka u ovisnosti o instaliranom operacijskom sustavu, o datotečnom sustavu i/ili prisutnim aplikacijama. Fizičko dohvaćanje podataka obuhvaća sljedeće metode:

- ispitivanje particijske strukture (koristi se za identifikaciju datotečnih sustava te određivanje veličine i sadržaja nezauzetog diskovnog prostora) i
- traženje znakovnih nizova na fizičkom disku, čime se mogu pronaći podaci nevidljivi operacijskom i datotečnom sustavu.

Mogući koraci logičkog dohvaćanja podataka su:

- dohvaćanje podataka o datotečnom sustavu kao što su struktura direktorija, imena, svojstva, veličine i položaji datoteka te vremenske oznake,
- eliminacija poznatih datoteka na temelju identifikacijskih brojeva (eng. hash value),
- identificiranje datoteka značajnih na temelju njihova imena, veličine, zaglavla, sadržaja ili položaja na disku,
- obnavljanje izbrisanih datoteka,
- dohvaćanje komprimiranih, kriptiranih i zaporkama zaštićenih podataka,
- dohvaćanje neiskorištenog prostora iza kraja datoteka (eng. file slack),
- dohvaćanje nezauzetog diskovnog prostora.

Analiza dokaznih materijala

Poželjno je analizu dokaznih materijala provesti u kontroliranim uvjetima kakve ili u nekom drugom radnom prostoru takve namjene. Ako objektivne okolnosti nameću potrebu analize dokaza na mjestu pronađaska, prije pristupanja analizi, treba razmotriti vrijeme, materijalna sredstva potrebita za takvu analizu i ostalo. Kada je god je moguće, analizu je

potrebito provoditi nad kopijama dokaza kako bi se izbjeglo nenamjerno oštećenje originala.

Redoslijed ispitivanja dokaza može se utvrditi prema mjestu pronalaska ili stabilnosti medija na kojima su pohranjeni. Pri tome u obzir treba uzeti posljedice koje su na dokazima mogli ostaviti pakiranje, transport ili skladištenje.

Analiza vremenskog slijeda

Analizom vremenskog slijeda utvrđuje se redoslijed događaja na ispitivanom računalnom sustavu te se time oni povezuju s korisnicima. Ovu analizu moguće je provesti na dva načina. Prvi način se odnosi na analizu meta podataka datotečnog sustava u kojima su zabilježena sljedeće označke vremena:

- vrijeme stvaranja datoteka,
- vrijeme njihove posljednje promjene, te
- vrijeme zadnjeg pristupa i promjene statusa.

Druga metoda je analiza sistemskih dnevničkih zapisa koji mogu obuhvaćati zapise pogrešaka, instalacijske, mrežne, sigurnosne ili neke druge zapise.

Pronalaženje skrivenih podataka

Moguće je primijeniti nekoliko metoda za traženje skrivenih podataka:

- usporedbom zaglavila datoteka i njihovih nastavaka moguće je otkriti nepodudaranja koja ukazuju na prikrivanje podataka,
- podatke je moguće prikriti kriptiranjem, komprimiranjem ili zaštitom lozinkama, pri čemu za analizu korištene lozinke mogu biti jednako značajne kao sadržaj datoteka koje štite.

Analiza aplikacija i datoteka

Analizom aplikacija i datoteka na računalu moguće je utvrditi njegove performanse te razinu informatičkog znanja korisnika. Takva saznanja mogu ukazati na potrebu za dodatnim koracima pri pretrazi. Primjeri analize aplikacija i datoteka su:

- uočavanje uzoraka u imenima datoteka,
- pretraživanje sadržaja datoteka,
- utvrđivanje broja i vrste operacijskih sustava,
- utvrđivanje veza među datotekama i instaliranim aplikacijama,
- identificiranje nepoznatih vrsta datoteka i utvrđivanje njihove važnosti za analizu i pretragu,

- utvrđivanje odnosa među datotekama, npr. povezivanje zapisa aktivnosti na Internetu s priručnim (eng. cache) datotekama ili povezivanje poruka elektroničke pošte s njihovim prilozima,
- ispitivanje korisničkih postavki,
- analiza meta podataka, npr. za tekstualni dokument to mogu biti podaci o autoru, vrijeme posljednje izmjene, broj izmjena te podaci o ispisu ili spremanju, itd.

Analiza vlasništva nad datotekama

Identificiranje korisnika koji je stvorio, izmijenio ili pristupio određenoj datoteci može biti ključno za istragu. To je moguće učiniti nekom od slijedećih metoda, koje pripadaju i prethodno navedenim skupinama:

- utvrđivanje točnog vremena kada je korisnik imao pristup računalu može omogućiti utvrđivanje vlasništva nad datotekama (vremenski slijed),
- smještaj datoteka može otkriti njihova vlasnika (analiza aplikacija i datoteka),
- lozinke za pristup kriptiranim ili zaštićenim datotekama mogu, ukoliko su otkrivenе, ukazati na vlasnika zaštićenih datoteka (pronalaženje skrivenih podataka),
- datoteke mogu sadržavati podatke karakteristične za pojedinog korisnika i tako otkriti svoga vlasnika (analiza aplikacija i datoteka).

Dokumentiranje i izvještavanje

Dokumentiranje treba provoditi usporedno s analizom, s preciznim bilježenjem svakog koraka. Dokumentacija mora biti potpuna, točna i sveobuhvatna.

Vodenje bilježaka

Tijekom cijele istrage potrebno je voditi bilješke u skladu s preporukama institucije u čije ime se istraga provodi:

- voditi bilješke tijekom konzultacija s istražnim sucem,
- čuvati kopiju naloga za pretragu,
- čuvati kopiju prvotnog zahtjeva za pokretanjem istrage,
- čuvati kopiju dokumentacije o nadležnostima i odgovornostima sudionika istrage,
- voditi bilješke koje omogućuju ponavljanje svih provedenih postupaka,

- *u bilješke unositi datum, točno vrijeme, opis i rezultate svakog provedenog postupka,*
- *dokumentirati neuobičajene okolnosti i u vezi njih poduzete akcije,*
- *bilježiti podatke kao što su: topologija računalne mreže, popis autoriziranih korisnika, korisničke lozinke i sl.,*
- *bilježiti sve promjene unesene u ispitivani sustav tijekom provođenja pretrage,*
- *dokumentirati programsku potporu ispitivanog računala: operacijski sustav, instalirane aplikacije te zagrpe i nadogradnje,*
- *dokumentirati udaljena spremišta podataka ako postoje.*

Ukoliko se tijekom pretrage pronađu materijali koji bi mogli biti značajni za pretragu, a nisu u nadležnosti istrage, to je potrebno dokumentirati te zatražiti ovlasti potrebne za obradu spomenutih materijala.

Izvješće

Oblik i sadržaj izvješća o pretrazi ovisi o zahtjevima tijela ili organizacije kojoj se izvješće predaje. On može sadržavati:

- *podatke o osobi koja je provela pretragu,*
- *jedinstvenu oznaku slučaja,*
- *podatke o istražiteljima i njihove potpisne,*
- *datum početka istrage i predaje izvješća,*
- *popis ispitanih predmeta s opisom koji uključuje serijski broj, naziv proizvođača i model,*
- *kratak opis poduzetih koraka,*
- *rezultate i zaključak.*

Uvijek je potrebito izvješće proširiti sažetkom pronalazaka, detaljnim opisom rezultata, te listom priloženih dokumenata. Sažetak pronalazaka sadrži kratak pregled rezultata svih ispitivanja. Detaljan opis rezultata se može sastojati od:

- *datoteka značajnih za pretragu,*
- *ostalih datoteka koje potvrđuju rezultate analize, uključujući izbrisane datoteke,*
- *dokaza vezanih uz Internet kao što su analiza Web prometa, dnevnički zapisi, priručne datoteke, poruke elektroničke pošte, aktivnosti na tzv. Usenet grupama,*
- *analize grafičkih datoteka,*
- *dokaza vlasništva koji mogu uključivati licence aplikacija,*
- *opisa za pretragu značajnih programskih paketa pronađenih unutar ispitivanog sustava, te*

- *opis uočenih tehnika prikrivanja podataka kao sto su enkripcija, sakrivanje atributa, sakrivanje particija, nepravilnosti imena datoteka i ostalo.*

Zaključak

Kako bi se pronašli tragovi zlonamjernog djelovanja potrebito je provesti sveobuhvatnu analizu. Digitalni dokazi mogu biti vrlo ranjivi zbog čega postoji opasnost od njihova namjernog uklanjanja ili slučajnog oštećivanja. Zbog toga je prije pristupanja analizi potrebito temeljito razraditi planirane postupke i dobro poznavati korištene alate kako ne bi došlo do oštećivanja ili gubitka dokaza. Tijekom ispitivanja računalnog sustava potrebno je minimizirati utjecaj na njegovo stanje. To znači da je potrebno izbjegavati njegovo gašenje, pohranu podataka na tvrdom disku, pokretanje aplikacija, mijenjanje mrežnih postavki i sl. Preporuča se korištenje programskih alata pokretanih s diskete ili nekog prenosivog medija koji svojim radom ne utječu na ispitivani sustav. Prikupljanje dokaza potrebno je započeti prikupljanjem sadržaja radne memorije te drugih ranjivih podataka. Metode prikupljanja i analize dokaza moraju biti temeljito ispitane i ponovljive kako bi se rezultatima istrage dala vjerodostojnost potrebita za primjenu u sudskom postupku. Iz istog razloga, svaki je korak analize potrebno detaljno dokumentirati.

ZANIMLJIVOSTI

ZANIMLJIVOSTI

I. TRAGOVI SU NEVIDLJIVI ALI POUZDANI OČEVICI ZLOČINA

Izvor: Vjesnik, 02. ožujka 2007. godine, autor: Mladen Bokulić

Zgrada Ravnateljstva u kojoj je i Institut

ZAGREB - Teško je i pobrojiti sva područja djelovanja Centra za kriminalistička vještačenja "Ivan Vučetić", koji djeluje u sklopu Ravnateljstva policije Ministarstva unutarnjih poslova, s ikustvom dugim više od pedeset godina.

Prikupljaju se, odnose i vještače tragovi kod ubojstava, vještačenje potpisa na dokumentima i oporukama te prijetećim pismima, kao i balistička vještačenja o smjeru, intenzitetu i dinamici pucanja.

"Vuchetissimo" forenzika

Razvojem znanosti razvijale su se i forenzičke metode dokazivanja kaznenih djela vještačenjem tragova na mjestu zločina. Hrvatska pripada grupi europskih zemalja sa starom tradicijom forenzike. Još od 1903. godine datira komparativno vještačenje otisaka prstiju počinitelja kaznenog djela i tragova pronađenih na mjestu događaja.

Centar je i dobio ime po Ivanu Vučetiću, danas znamenitom Hrvatu koji je emigrirao u Argentinu i zaposlio se u tamošnjoj policiji. Vučetić je 1891. godine, prvi u svijetu, ustanovio sistematiku desetoprstne daktiloskopske zbirke, koja kao opći forenzički pojam u svijetu egzistira pod nazivom "Vucetichissimo".

DNK metoda

Centar se bavi nizom vještačenja. Radna grupa unutar Odsjeka daktiloskopije i identifikacije primjerice bavi se utvrđivanjem identiteta osoba pomoću otisaka papilarnih linija. Odsjek biološko-kontaktnih vještačenja se, između ostalog, bavi i identifikacijom osoba DNA metodom iz dostavljenih humanih ostataka, primjerice kosti i zuba, ukoliko je riječ o umrloj osobi. No, DNK metodom se može otkriti i počinitelja ubojstva i silovanja pomoću tragova s mjesta zločina ili pak s osoba za koje se pretpostavlja da su povezane s kaznenim djelom kao počinitelji ili kao oštećeni. DNK metodom u Centru se može utvrditi i očinstvo, no, kako napominju, ta se metoda obavlja jedino na zahtjev suda.

Utvrđivanje originalnosti vozačke dozvole

Dio djelovanja Centra odnosi se i na grafološka vještačenja, primjerice autentičnost potpisa i sadržaja raznih dokumenata i oporuka, te potpisa na čekovima. Stručnjaci Centra vještače originalnost novčanica, ali samo stranih, jer domaću novčanicu vještači Hrvatska narodna banka. Radna grupa za kemijsko-fizikalna vještačenja se bavi vještačenjem tragova s mesta požara ili eksplozija, zatim vještačenjem stakla i plastike, kao i svih nepoznatih kemijskih supstanci.

Stručnjaci koji provode toksikološka vještačenja vještače zaplijenjenu drogu i psihotropne tvari, a vještače i te supstance iz urina i krvi, te vještače nepoznate tvari kako bi se utvrdilo radi li se o otrovima.

Doktori za oružje

Jedna od većih skupina vještačenja, svakako su balistička, među kojima su identifikacija svih vrsta oružja, vještačenje tragova pucanja, utvrđivanje udaljenosti pucanja, identifikacija oružja na osnovi ispaljenih čahura i zrna, vještačenje tehničke ispravnosti i sile okidanja oružja, brzine projektila, te utvrđivanje tragova pucanja na šakama i odjeći.

Nadalje, radna grupa za mehanoskopska vještačenja utvrđuje lomove brava, provale, identificira sve vrste provalničkog alata, vještači identifikacijske oznake na vozilima, primjerice broj šasije, autentičnosti žiga na nakitu itd.

Radna grupa za prometno tehnička vještačenja radi na izradi proračuna i prikaza dinamike prometnih nesreća i utvrđivanju oštećenja na vozilima. Nadalje, rade na identifikaciji vozila na temelju tragova guma, te vještače plinske boce i plinske instalacije.

Centar na Internetu

Centar bi do kraja veljače svoj djelokrug rada, vještačenja , istraživanja, priznanja i certifikate trebao "objelodaniti " na web-stranici koja je u izradi. Namjera Centra je da njihov znanstveni rad bude dostupan forenzičarima iz cijelog svijeta kako bi mogli razmjenjivati iskustva i rezultate istraživanja.

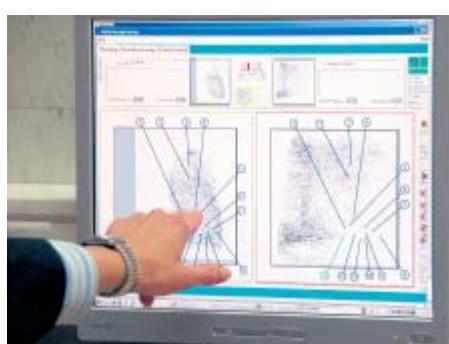
Na stranicama će odgovore na pitanja moći pronaći i mnogobrojni građani koji su se, potaknuti nizom televizijskih serija, počeli zanimati za forenziku. Web-stranica neće se u bitnome razlikovati od redizajnirane službene stranice Ministarstva unutarnjih poslova. Od linkova naći će se vijesti, zakoni, djelokrug rada, najnovije metode vještačenja i istraživanja, primjeri suradnje s drugim centrima, odgovori na upite građana, statistike, certifikati te, naravno, tražilica.

Stranica je prvenstveno namijenjena znanstvenoj i stručnoj javnosti, ali će biti zanimljiva i ostalim čitateljima. Tako će se primjerice upozoravati na obilježja originalnih i krivotvorenih novčanica, ili će se kupce polovnih automobila upozoravati da pripaze na broj šasije, te kako izgledaju originalno ispunjeni dokumenti za kupnju nekretnine.

Previđen je i edukativni dio vezan uz zloporabu droga, a i sustav AFIS također će dobiti prostor na internetu. Stranice će, osim na hrvatskom, biti i na engleskom jeziku.

AFIS - Pretraga otisaka prstiju za deset minuta

Krajem rujna prošle godine u rad je pušten sustav AFIS (Automated Fingerprint Identification System), sustav za automatiziranu provjeru i identifikaciju

otisaka prstiju i dlanova, na koji je spojeno pet policijskih uprava: istarska, primorsko-goranska, osječko-baranjska, splitsko-dalmatinska i zagrebačka. Vrijednost sustava, najmodernijeg u Europi, a u koji je utrošeno više od dva milijuna eura, pokazala se već u probnoj fazi rada kad su pronadeni počinitelji pedesetak kaznenih djela.

Projektom AFIS automatizirat će se središnja daktiloskopska zbirka otisaka prstiju i dlanova, koja trenutno sadrži 230.000 kompletnih otisaka prstiju i 30.000 kompletnih otisaka dlanova. Policija će pomoći AFIS-a ponovno obraditi sva do sada neriješena kaznena djela, a nadaju se da će time pronaći 15-20 posto još nepoznatih počinitelja. Središnja banka podataka smještena je u četiri prostorije Centra za kriminalistička vještačenja "Ivan Vučetić" i zaštićena je kamerama, kodiranim bravama na vratima i računalnim programima, a pristup imaju samo ovlašteni vještaci Centra. Daljnji unos obavljat će MUP-ovi stručnjaci u Zagrebu pred kojima je posao digitalizacije za još oko 40.000 otisaka prstiju.

AFIS omogućava potragu za nepoznatim otiskom za samo osam do deset minuta.

Mobilni laboratorij

Kvalitetnije prikupljanje dokaza nakon velikih eksplozija, požara, industrijskih i kemijskih katastrofa, te dobivanje preliminarnih rezultata na mjestima dogadaja omogućiće i uporaba mobilnog forenzičkog laboratorija.

Vozilo koje je opremio sam Centar, darovao je Državni inspektorat Republike Hrvatske. Mobilni bi laboratorij trebao vještacima uštedjeti na vremenu, a kriminalistima, protueksplozijskoj jedinici te vatrogascima pomoći u usmjerenu za daljnje poteze i akcije. Cijena vozila je 800.000 kuna, no, kako je istaknuo načelnik Centra Gordan Mršić, pojedini će uredaji u njemu stajati i više nego vozilo.

Teško je nabrojiti svu opremu, no valja spomenuti atomizer za otkrivanje vrste eksploziva, za koji Mršić tvrdi da je najbolji u svijetu. U laboratoriju će biti i sva oprema za očevid - daktiloskopska, biološka i balistička, zatim ona za uzimanje otiska stopala, te oprema za skiciranje i fotografiranje. Uredajem GCMS će se na mjestu zapljene većih količina sumnjive tvari, za koju se pretpostavlja da je droga, analizirati sadržaj. Uobičajena oprema laboratorija bit će i rendgen za detekciju predmeta, kao i detektori za oružje za masovno uništenje. U slučaju višestrukih ubojstava, uz mikroskopske metode ispitivanja kao što je krv i drugi biološki tragovi, vještačit će se i ispaljena čahura, dok će se laserom iz laboratorija utvrditi odakle se pucalo i kuda je ubojica bježao, a u čemu će pomoći termovizija. U laboratoriju će biti i mobilni "AFIS".

II. ŽRTVE SE BOJE SILOVATELJA I NOVIH TRAUMA U SUDNICI

Izvor: Vjesnik, 10. veljače 2007. godine, autor: Nataša Gajski Kovačić

SEKSUALNO NASILJE U HRVATSKOJ - Zašto treba mijenjati Kazneni zakon

Seksualno nasilje u Hrvatskoj, kao i u gotovo svim zemljama, ubraja se u red najmanje prijavljenih zločina s najviše tamnih brojki. Na jedno prijavljeno silovanje slijedi 15 do 20 neprijavljenih.

Jesu li silovatelji nepoznati počinitelji koji naoružani do zuba pod okriljem noći napadaju potencijalnu žrtvu? Samo u priči. Riječ je o jednom od najraširenijih mitova jer svega deset posto silovanja doista počine takvi silovatelji. U ostalih 90 posto slučaja žrtva poznae nasilnika, a najčešće su silovanja provedena bez oružja, samo uz prijetnje i bez nanošenja teških tjelesnih ozljeda. U takva silovanja ubrajaju se i ona najteže dokaziva i najmanje prijavljivanja, a s druge strane jedna od najbrojnijih - silovanja u braku te prilikom izlaska (tzv. date rape). Ta silovanja u Hrvatskoj vrlo često ostaju nekažnjena.

"Seksualno nasilje u Hrvatskoj, kao gotovo u svim zemljama, ubraja se u red najmanje prijavljenih zločina s najvećom proporcijom tamnih brojki. Na jedno prijavljeno silovanje još je 15 do 20 neprijavljenih. Posljedice seksualnog nasilja dalekosežnije su no što je većina osoba, uključujući i one koje su ga doživjele, spremna priznati", kaže psihologinja Maja Mamula, koordinatorica Centra za seksualna prava Ženska soba u Zagrebu.

Maja Mamula

U prvih deset mjeseci prošle godine u Hrvatskoj su prijavljena 444 slučaja seksualnog nasilja, od toga 101 silovanje. Samo u tri slučaja radilo se o silovanim muškarcima koje su silovali drugi muškarci. Stoga se seksualno nasilje uz ono obiteljsko može okarakterizirati kao dominantni oblik rodno uvjetovanog nasilja, u kojem je u većini slučajeva počinitelj muškarac.

Seksualno nasilje je obrađeno u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske u poglaviju 14 "Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog čudoređa", a prema izmjenama iz 1998. silovanje u braku je također okarakterizirano kao kazneno djelo, dok se od 2000. godine prijavljuje i po službenoj dužnosti. No, velika većina žena to ne zna, kao

što ne zna ni da njezin suprug zbog silovanja u braku može odležati zatvorsku kaznu od tri do deset godina. Usprkos promjenama Kaznenog zakona, za kazneno djelo silovanja u braku postoje tek povremeni podaci, uglavnom medijski eksponirani, kao što je bio prvi slučaj osuđenog silovatelja za silovanje u braku. Riječ je o riječkom slučaju iz veljače 2005. u kojem je počinitelj Anton Šebalj osuđen ngodinu i dva mjeseca zatvora. Djevojke u dobi od 15 do 19 godina, prema svjetskim istraživanjima, četiri su puta izloženije riziku od silovanja u odnosu na ostale dobne skupine. One od 20 do 24 godine najizloženije su seksualnom nasilju gdje počinitelj nije netko iz obiteljskog kruga. Ako su žrtve djevojčice mlađe od 14 godina, počinitelji su uglavnom članovi obitelji ili obiteljski prijatelji koji u prosjeku imaju između 30 i 40 godina.

Jedan od razloga zašto je broj prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja relativno nizak jest taj što sustav na žrtvu često gleda tek kao na svjedoka a ne na osobu koja je pretrpjela teško nasilje, dok nasilnici prolaze s minimalnim kaznama.

"Žrtve silovanja i seksualnog nasilja ne prijavljuju zlostavljače u strahu od njih ili od sudskog procesa, u kojem je počinitelj na metar ili dva od njih. Žrtve osjećaju strah i sram od stigmatizacije ili od užasa dodatnog traumatiziranja tijekom ispitivanja na policiji i pravosudnom sustavu, a često procijene i da je djelo suviše trivijalno da bi ga prijavile policiji. Mnoge smatraju da je to njihova osobna stvar i ne žele da obitelj i bližnji ikad saznaju za to. Često puta ni sama policija ne želi ili ne može ništa učiniti jer slučaj ne odgovara mitu o pravom silovanju", naglašava Mamula.

"I nedostatak dokaza o samom zlostavljanju, manjak informacije kako prijaviti što se dogodilo, samookrivljavanje ili okrivljavanje iz usta drugih zbog događaja idu u prilog malom broju prijavljenih slučajeva", ističe sugovornica.

U Hrvatskoj je problem i što nema sustavno organizirane pomoći i potpore žrtvama seksualnog nasilja, a ni broj skloništa za žene žrtve nasilja nije dovoljan.

Upravo stoga aktivistice Ženske sobe inicirale su izmjenu Kaznenog zakona, što je jedsna od važnih mjera uključena u Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova od 2006. do 2010.

"U Kaznenom zakonu treba štošta mijenjati. Već sam naziv poglavlja 'Kaznena djela protiv spolne slobode i čudoređa' neprimjerjen je. Dovoljno je navesti da su to djela protiv spolne slobode, a predlažemo i druge izmjene", dodaje Mamula. Predlažu da se žrtvu zaštiti tako da ona ima pravo svjedočiti putem videoveze bez obzira je li maloljetna ili punoljetna a ne u sudnici pred silovateljem, zatim da ju se ne smije pokušati diskreditirati pitanjima o broju seksualnih partnera i uopće pitanjima iz sfere njezine intime. Cijeli postupak trebalo bi ubrzati tako da Ministarstvo pravosuđa izda naputak po kojem se na predmete za kaznena djela protiv spolne slobode stavla oznaka - žurno.

"Treba ograničiti broj ispitivanja žrtve i ona bi sama trebala moći odlučiti hoće li iskaz dati policijski ili policijsku. Tražimo i da se žrtvu obavještava o fazama procesa, presudi te o počiniteljevu izlasku iz pritvora ili zatvora ", kaže Mamula.

Ženska soba predlaže i niz drugih mjera poput medicinske zaštite, besplatne pravne zaštite i psihološke pomoći žrtvi. Inicijativu za promjenu Kaznenog zakona potkraj prošle godine predstavila je i na okruglom stolu u Saboru, a krajnji je cilj razviti dobar preventivni program protiv seksualnog nasilja.

Četvrtina žena doživjela pokušaj silovanja

Kad smo 2002. godine osnivali Žensku sobu, na umu nam je bilo to da se u sklopu sprečavanja obiteljskog nasilja najmanje bavi seksualnim nasiljem. Ženska soba stoga je ponajprije organizirana radi sustavnih promjena vezanih uz sankcioniranje seksualnog nasilja i zaštitu žrtava kao što je, primjerice, lobiranje za promjenu Kaznenog zakona koji se odnosi na seksualno nasilje, govori Maja Mamula. Područja djelovanja Ženske sobe su ženska seksualnost i seksualna prava, seksualno nasilje, uključujući trgovanje ženama, te seksualne i rodne manjine.

Aktivistice Ženske sobe pomažu ženama koje su doživjele neki oblik seksualnog nasilja na razne načine: od zagovaranja zakonskih promjena, preko savjetodavnog rada, do edukacije predstavnika različitih institucija. Godine 2003. upravo je Ženska soba prva razvila protokol o postupanju u slučajevima seksualnog nasilja u školama, koji je objavljen u knjizi koja se dijelila u školama. Iako je resorno ministarstvo obećalo tiskati nova izdanja te publikacije, to se još nije dogodilo.

Istražujući stanje seksualnih prava žena u Hrvatskoj 2005. godine, Ženska soba došla je do poražavajućih rezultata prema kojima je čak do 25 posto žena u Hrvatskoj doživjelo pokušaj silovanja. Preciznije, od 1491 ispitanice u dobi od 18 do 93 godine, neželjene seksualne primjedbe i vulgarne ponude doživjelo je 55 posto, neželjeno i prisilno dodirivanje tijela 43 posto, seksualne odnose iznudene lažima i ucjenom devet posto, pokušaj silovanja 13 posto, a silovanje četiri posto.

Počinitelj nasilja u 40 posto slučajeva bio je partner, u 12 posto član obitelji te prijatelj ili poznanik u 51 posto slučajeva. Nadredena osoba na poslu bila je počinitelj u 34 posto slučajeva, a nepoznata osoba u 67 posto.

Ove godine četiri Hrvatice žrtve trgovanja ljudima

U prvih mjesec dana ove godine otkrivene su četiri hrvatske državljanke koje su kao žrtve trgovanja ljudima bile seksualno iskorištavane. Prema službenim podacima Vlade RH, u razdoblju između 2002. i kraja 2006. godine u Hrvatskoj je identificirano 47 žrtava trgovanja ljudima, od tog broja njih 44 su bile žene, a među njima je bilo 14 hrvatskih državljanke. Od ukupnog broja žrtava 27 ih je bilo iskorištavano za prostituciju, polovica ih je imala osnovnu školu, četiri su bile bez ikakvog obrazovanja, dok su ostale imale završenu srednju školu.

Godine 2004. otkriven je najveći broj žrtava trgovanja ljudima, njih 19, dok je prosječan broj otkrivenih žrtava u Hrvatskoj osam do devet godišnje, saznajemo od politologinje Dunje Bonacci Skenderović iz Ženske sobe. Žrtve su u 90 posto slučajeva otkrivene operativnim radom policije. Većinu žrtava vrbuju individualne osobe lažući o vrsti posla koji će obavljati, neke se javе na oglas, a najšokantnije je to da pojedine žrtve prodaju roditelji ili bliža rodbina.

Prosjek godina potencijalnih žrtava trgovanja ljudima je 24. Žrtve trgovanja ljudima u pravilu su lošeg socijalno-ekonomskog statusa. Mlade žene najčešće moraju pružati seksualne usluge, dok se starije koristi za rad u kući.

Seks za ocjenu

Podaci o rasprostranjenosti seksualnog uz nemiravanja na hrvatskim fakultetima pokazuju da je šest posto studentica doživjelo teže oblike, a 35 posto lakše oblike seksualnog uz nemiravanja. U teže oblike ubrajaju se direktna ucjenu za ocjenu, dok je kod lakših oblika riječ o neukusnim šalama, neumjesnim pogledima i seksualnim primjedbama. Podaci o seksualnom uz nemiravanju na radnom mjestu pokazuju da je više od 17 posto ispitanica imalo takvo iskustvo najmanje jednom u svom radnom vijeku. Problem je najizraženiji u tekstilnoj industriji, trgovini i ugostiteljstvu.

III. U ZLOGLASNE ZATVORE ULAZIT ĆU BEZ NAJAVE

Izvor: Slobodna Dalmacija, 1. travnja 2007. godine, autor: Ojdana Koharević

Protiv torture

Sve je manje klasične torture u zatvorima, a jedan od najvažnijih uspjeha Potkomiteta za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili

**prof. dr. sc. Marija Definis
Gojanović**

kažnjavanja pri Ujedinjenim narodima potpuna je zabrana metalnih kaveza koji su se donedavno koristili u psihijatrijskim ustanovama nekih susjednih zemalja, kaže prof. dr. sc. Marija Definis Gojanović iz Kliničke bolnice Split, specijalistica sudske medicine, sudska vještakinja i predavačica na Medicinskom fakultetu, koja je nedavno postala jednom od deset članova rečenoga Potkomiteta UN-a. U ovo je visoko članstvo izabrana zajedno s devet svjetskih stručnjaka s područja prava, kriminalistike i medicine.

Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je 2002. godine Opcijski protokol uz Konvenciju UN-a protiv torture (OPCAT), s ciljem sprječavanja mučenja i drugih oblika lošeg postupanja kroz uspostavljanje međunarodnog inspekcijskog sistema u mjestima gdje

su osobe pritvorene ili zatvorene. OPCAT je stupio na snagu u lipnju 2006. godine, a Potkomitet je formiran u prosincu iste godine.

Tajni orar posjeta

Iznimna mi je čast i zadovoljstvo što uz članstvo u Europskom komitetu sada predstavljam našu zemlju i u ovom novom svjetskom odboru. Druga tijela UN-a koja se bave ljudskim pravima nemaju snagu koju ima Potkomitet nenajavljenе posjete zemljama, ulazak i neograničenu slobodu kretanja na svakome mjestu na kojem borave osobe koje je slobode lišila javna vlast (zatvori, policijske postaje, centri za prihvat izbjeglica, psihijatrijske bolnice, centri za maloljetnike lišene slobode, domovi za starje ili invalidne osobe), vođenje razgovora u privatnosti sa zatvorenim ili pritvorenim osobama kaže prof. dr. Definis Gojanović.

Članovi Svjetskog odbora posjećivat će ustanove za koje se sumnja da krše pravila prema zatvorenicima ili pritvorenicima. Koje će se mjesto posjetiti, znaju samo članovi Odbora, i to do kraja moraju zadržati u tajnosti.

Potkomitet na svojim sastancima raspravlja o posjetima i donosi izvješća s nalazima i preporukama za poboljšanja položaja osoba lišenih slobode, a zatim i uspostavlja dijalog s organima vlasti, ponajprije ministarstvima pravosuđa, unutarnjih poslova i zdravstva. Potkomitet ima obvezu pomoći, a zatim kontrolirati

uspostavu i rad nacionalnih tijela za prevenciju torture, koja su države potpisnice OPCAT-a dužne formirati u roku od godinu dana od njegova stupanja na snagu.

Iskustva iz prakse su pokazala da su posjeti mjestima u kojima se nalaze osobe lišene slobode jedan od najefikasnijih načina za sprječavanje mučenja i zlostavljanja, jednakako kao i za poboljšanje njihova položaja. Prof. dr. Marija Definis Gojanović je do sada bila u ustano vama za zadržavanje i zatvaranje osoba diljem Europe. Kako se danas očituju načini torture u zatvorima, što je CPT do sada napravio?

Poboljšani uvjeti

Zahvaljujući sustavu praćenja na licu mjesta, iznošenju neposrednih zapažanja o situacijama koje zahtijevaju hitno i neodgodivo djelovanje, sastancima s ministrima i službenicima kada se prezentiraju prvi dojmovi i nalazi, izvješćima i stalnom dijalogu s dužnosnicima, te kontroli provedenosti prijašnjih preporuka, stanje se u Europi promijenilo nabolje.

O klasičnim metodama torture gotovo da se više i ne može govoriti, iako se još uvijek u pojedinim zemljama mogu pronaći tajna mjesta mučenja, neregistrirana zadržavanja i ispitivanja uz primjenu batinanja, elektrošokova, vješanja i gušenja. Životni uvjeti zatvorenika su znatno poboljšani, a i odnos osoblja izmijenjen. Ako se službeno lice koje izda naređenje, odobri, ne spriječi ili osobno provodi mučenje i zlostavljanje, privede pravdi zbog počinjenja takvog djela, bit će poslana jasna poruka da se takvo postupanje neće tolerirati. To pokazuje i široj javnosti da nitko nije iznad zakona, pa ni oni čija je dužnost da ga štite.

Govoreći kao liječnik, moram reći da se odnos zdravstvenog osoblja prema zatvorenicima vrlo sporo mijenja. Liječnici koji su u kontaktu s osobama lišenima slobode moraju shvatiti da su oni za njih uvijek i samo pacijenti, da imaju pravo na isti stupanj zdravstvene njegе kao i osobe koje žive na slobodi, da moraju imati pristup liječniku na povjerljiv način. Poseban problem su psihijatrijske ustanove gdje s vremena na vrijeme dolazi do zlostavljanja pacijenata.

Ono što članovi odbora najprije uoče jesu loši uvjeti neposredno nakon uhićenja koje je zapravo najopasnije za osobe lišene slobode.

Noćenje u čistom

Policija svake države mora zadovoljiti osnovna prava uhićene, odnosno zadržane osobe: informiranje obitelji ili nekog drugog lica, pravo na usluge odvjetnika i pravo na medicinski pregled. Moraju postojati jasna pravila u pogledu načina na koji se obavlja policijsko ispitivanje.

Sto se tiče materijalnih uvjeta, sve policijske ćelije moraju biti razumne veličine u odnosu na broj osoba koje su u njima smještene. Moraju biti dovoljno osvijetljene i provjetrene, s mogućnošću odmora, a za osobe koje moraju noćiti u pritvoru potrebno je osigurati čiste madrace i posteljinu. Mora biti dopušteno zadovoljavanje prirodnih potreba u čistim i pristojnim uvjetima, osigurano održavanje osobne higijene i prehrana u prikladno vrijeme s bar jednim punim

obrokom svaki dan. Onima koji moraju proboraviti u pritvoru 24 sata ili duže, potrebno je osigurati i boravak na svježem zraku svakog dana.

IV. MANIJAKE U ČEŠKOJ - KASTRIRAJU

Izvor: Slobodna Dalmacija, 11. kolovoza 2007. godine, autor: Milan Lazarević

Vijeće Europe nedavno je ukorilo Češku zbog pristupa liječenju teških seksualnih prijestupnika i zločinaca. Kako tvrdi ova europska organizacija, kojoj je jedan od bitnih zadataka bdjeti nad ljudskim pravima u zemljama članicama, neki od tih najtežih devijanata prisiljavani su birati između perspektive doživotne internacije na psihijatrijskim klinikama ili kiruruškog odstranjivanja spolnih žljezda.

Nakon stoje ta kritika, koju je u ime Vijeća izrekao njegov Komitet protiv mučenja, objavljena, češka vlada i stručnjaci -seksolozi, psihijatri, psiholozi... odbacili su je u nizu pojedinačnih istupa u medijima. Kritika je, što se rijetko događa u ovako delikatnim i kontroverznim pitanjima, dobila na težini i u široj javnosti jer je imala veliki publicitet - objavljena je na internetskim stranicama BBC-ja.

Seksualni prijestupnici "dobrovoljno" mogu birati kastraciju ili doživotni boravak na psihijatriji

Ako je pacijent trajno opasan, kastracija tu opasnost minimalizira. To je svakako istina. Ali, kastracija se može izvršiti samo na zahtjev pacijenta i na preporuku liječnika. Taj zahtjev potom mora prosuditi i stručna komisija - objavljena postupak jedan do vodećih čeških seksologa Petr Weiss. Prema Komitetu protiv mučenja, teško je ipak govoriti o slobodnom izboru ljudi kada su u procje- pu i moraju birati između kastracije i dugogodišnjeg, možda i doživotnog boravka u psihijatrijskim bolnicama. Zbog toga ovaj komitet postavlja pitanje treba li uopće raditi kastraciju ljudima kojima je oduzeta sloboda. „Znajući koliko je težak i

delikatan položaj osobe s ograničenom slobodom, mora se osigurati da pacijentova suglasnost ni direktno ni indirektno ne bude dana pod pritiskom i da pacijent za svoje odlučivanje ima sve važne informacije", zaključni je stav Komiteta.

Manjak informacija

„Kastracija se dopušta samo u najtežim slučajevima. Pacijenti imaju dovoljno informacija. Znaju sigurno da društveno-zaštitna mjera obveznog liječenja traje toliko dugo dok ne ispunи svrhu. A to može biti zaista dugo... Kastracija izrazito ubrzava prijelaz na ambulantno liječenje i otvara gotovo siguran put ka izlječenju", ističe, također poznati seksolog Ondrej Trojan. On ne poriče daje u komunističko vrijeme bilo pritisaka na pacijente, ali sada, tvrdi on, više nije tako.

Zaštitnu mjeru obveznog liječenja, koja nije vremenski ograničena, može naravno naložiti samo sud. Prema statističkim podacima Ministarstva zdravlja, između 2000. i 2005. zbog seksualnih prijestupa natakvom obveznom liječenju u psihijatrijskim bolnicama bilo je 77 ljudi, a kastraciji je dobровoljno pristupilo deset njih.

Promjenu u karakteru obveznog liječenja s bolničkog na ambulantni može odrediti jedino sud, i to na prijedlog nadležnog liječnika. To se dogodilo i u poznatom slučaju takozvanog spartakijadnog ubojice Jirija Strake. Prije nešto više od 2,5 godine, poslije deset godina zatvora i devet godina obveznog liječenja u psihijatrijskoj bolnici, sud je dopustio da Straka, koji je ubrzo poslije suđenja u biti nedobrovoljno kastriran, prijeđe na ambulantno liječenje na koje dolazi jednom mjesечно.

Ukupno u posljednjih 20 godina sudovi su donijeli mјere obveznog liječenja za oko tisuću pacijenata. Seksualno motivirani zločin poslije liječenja ponovilo je samo devet posto njih. „Tako niski recidivitet odličan je rezultat. Kastracija je za njih ustvari način kako onemogućiti sebe kao opasnost za druge", ističe Weiss.

Lani je češka policija registrirala više od 1600 takozvanih moralnih, odnosno seksualnih kaznenih djela. Među njima je 530 silovanja, a najviše je djela zavođenj a maloljetnica i maloljetnika i klasične pedofilije. Komitet Vijeća Europe kritizirao je Češku i zbog takozvane kemijske kastracije, koja je manje drastična.. „To mi je jako čudno i izgleda apsurdno. Ta se metoda široko koristi u svim razvijenim zemljama u kojima devijante ne hapse i ne zatvaraju, nego ih nastoje liječiti", žali se Trojan i precizira da se radi o liječenju opasnih seksualnih agresivaca, sadista i pedofila.

Nema prisile

I takvo liječenje, ipak, traži „informiranu suglasnost" pacijenta.

Daju se lijekovi koji snižavaju proizvodnju testosterona i amortizira se seksualni nagon. Ako se prestane s lijekovima, sve se uroku od tri mjeseca vraća na staro - objašnjava ovaj stručnjak.

Iza stručnjaka stali su i političari, ali ne osporavajući smisao intervencije Komiteta protiv mučenja. Ministrica za ljudska prava Džamila Stehlíková oglasila se također s tvrdnjama da u Češkoj nije bilo prisile devijanata na kastraciju, premda

na drugoj strani dopušta da takva mogućnost makar teoretski postoji. Važeći zakon samo u nekoliko redova govorio kastraciji. Cijeli postupak reguliranje uredbom. Stehlíkova smatra da se ta stvar zbog svoje delikatnosti mora regulirati zakonom.

Jučer nekrofil danas 'pažljivi ljubavnik'

"Prije 22 godine, uoči Spartakijade, koja se pripremala i bila glavna tema tadašnje Čehoslovačke, tada 16-godišnji mladić ubio je i silovao tri žene, silovao još pet, još dvije žene pokušao ubiti, a nekoliko stigao samo opljačkati. Postao je neka vrsta praškog Jacka Trbosjeka, izazvao je golem strah i publicitet, a od novinara je dobio nadimak „spartakijadni ubojica“. Medicinski, radilo se o tipičnom slučaju nekrosadizma, koji se smatra najtežom formom seksualne devijacije jer seksualno uzbuđenje izaziva „umirivanje“ žrtve, odnosno njezino usmrćivanje.

Jiri Straka, rudarski šegrt u Kladnu, nedaleko od Praga, koji se čak nekim ženama koje je napadao povjeravao, uhićenje poslije nekoliko meseci i već u policijskom autu kada je dovođen na saslušanje priznao je prvo ubojstvo. U zatvoru je bio više puta surovo pretučen i prema nekim tvrdnjama, to ga je dovelo do odluke da pristane na kastraciju. Podvrgao se kastraciji, ali je tzv. stereotaktičku operaciju, odnosno kiruršku intervenciju na mozgu - odbio. Poslije kastracije i desetogodišnjeg zatvora uslijedilo je devetogodišnje liječenje u najvećoj i najpoznatijoj češkoj psihijatrijskoj bolnici, na praškim Bohnicama.

U prosincu 2004. Straka je pušten s obveznog liječnja i izgubio se iz fokusa javnosti. Prije godinu dana saznao se daje promijenio prezime u Novak, najčešće češko prezime, posjećuje jednom mjesечно psihijatrijsku ambulantu, završio je tečaj za pekara, povremeno radi, povremeno je nezaposlen, živi s izvjesnom Ruženom s kojom se upoznao i zbližio tijekom liječenja u Bohnicama. Od Ruženinih rođaka novinari su uspjeli saznati da ona o njemu govorи kao o „pažljivom ljubavniku“.

V. POTPIŠITE SVOJ BIOLOŠKI TESTAMENT

Izvor: Slobodna Dalmacija, 27. siječnja 2007. godine, autori: Javorka Luetić i Neira Mercep

Biološki testament, znan kao "biocard", "living will", karta samoopredjeljenja, dokument je kojim potpuno svjesna osoba izražava vlastitu volju o postupcima kojima želi ili ne želi biti izvrgnuta u slučaju teške bolesti ili iznenadne traume, ako ne bude sposobna izraziti vlastitu volju

Bivši ministar zdravstva Italije Umberto Veronesi ponudio je Talijanima obrazac koji bi mogao premostiti etičke dileme i zakonske rupe o eutanaziji

Agoniju Piergiorgia Welbyja, 60-godišnjeg bolesnika s neizlječivom mišićnom distrofijom koji je od 1997. godine priključen na umjetna pluća i koji je posao videoporuku talijanskom predsjedniku Napolitanu u kojoj ga moli za milost da mu dopusti umrijeti, okončao je nedavno anestezilog dr. Mario Riccio.

Agonija Piergiorgia Welbyja trajala je desetak godina

U skladu s talijanskim ustavom koji jamči pravo na prekid liječenja, on je uslišio Welbyjevu želju, sedativom ga uspavao i isključio respirator, ostavljajući nadležnim organima odluku o naravi tog čina. Potom su krenule javne polemike o pravu na život, odnosno smrt, i na pisanje biološkog testamenta.

Bez zadrške

Profesor Umberto Veronesi, koji bez zadrške brani liječnikov postupak, znanstveni je ravnatelj Europskog ontološkog instituta i bivši talijanski ministar zdravstva, te zagovornik eutanazije i utemeljitelj fundacije za promidžbu znanstvenog istraživanja, u čijem osmeročlanom odboru sjedi pet nobelovaca. Fundacija "Umberto Veronesi" od prošlog ožujka vodi projekt biološkog testamenta

u koji su uključeni pravnici, javni bilježnici, bioetičari i predstavnici civilnog društva u cilju svladavanja aktualnog zakonskog raskoraka Italije spram ostalih zemalja Unije.

Umberto Veronesi

Biološki testament, znan kao "biocard", "living will". karta samoopredjeljenja, dokument je kojim potpuno svjesna osoba izražava vlastitu volju o postupcima kojima želi ili ne želi biti izvrgnuta u slučaju teške bolesti ili iznenadne traume, ako ne bude sposobna izraziti vlastitu volju.

U svojoj knjizi "Pravo na smrt" profesor Veronesi znanstvenom logikom i pravnim rječnikom odgovara na teška pitanja liječničke deontologije, ljudskog digniteta te rastućeg procesa ujednačavanja našeg poimanja liječničkog čina s principima samostalne odluke pacijenta, a završava je Senekinim citatom "Mudar čovjek živi dokad mora, ne dokad može". Slučaj Welby senzibilizirao je i Europu, a i hrvatski stručnjaci različitim profila imaju vrlo jasan stav o opravdanosti ozakonjenja biološkog testamenta.

Tako mr. sc. dr. Iva Sorta-Bilajac, asistentica na Katedri za društvene znanosti Medicinskog fakulteta u Rijeci, smatra kako suvremenoj medicini treba i suvremena etika. Tradicionalni paternalizam liječnika - kojemu se daju sve ovlasti da on sam po svojoj volji i sposobnostima procjenjuje što je u interesu pacijenta najbolje - danas dolazi u sukob s idejama modernog doba o individualnim pravima i slobodama, te u tom okviru o pravima pacijenata da sami odluče kakva im je pomoći u zdravstvenoj skrbi potrebna. Nastanak bioetike - nove znanosti - povezuje se upravo s takvim novim etičkim problemima na koje "Hipokratova" medicinska etika više nema adekvatnog odgovora.

Upravo u raspravi o "biološkom testamentu" pojavljuju se pitanja koja zadiru u samu srž bioetike i zahtijevaju da se četiri temeljna bioetička principa dobročinstvo, neškodljivost, pravednost i autonomnost, sagledaju iz sasvim nove perspektive - kaže dr. Sorta Bilajac.

mr.sc. dr Iva Sorta-Bilajac

Izgubljena etika

Potonji princip okvir je za izražavanje temeljne bioetičke doktrine u medicini, a to je informirani pristanak. Njime pacijent "opunomoćuje" liječnika da provede određene mjere, terapiju, ili da uključi pacijenta u neki istraživački protokol. Postavlja se, međutim, pitanje što je s onim punoljetnim osobama koje nisu "poslovno sposobne". Tko donosi odluke za njih - jesu li to članovi obitelji, skrbnici, država... I koji je legitimni opseg pogreške u odluci koja bi trebala biti "u najboljem interesu za pacijenta". Smatram da je "biološki testament" dokument kojim bi se moglo spriječiti da se suvremena medicina i njezina etika "izgube" u tzv. "sivoj zoni" nedefiniranih zakonskih smjernica i stručnih protokola zaključuje dr. Sorta-Bilajac.

Kad je riječ o biološkom testamentu, postavlja se nekoliko pitanja koja još nemaju odgovor - kaže prof. dr. se. Nikola Visković, stručnjak za bioetička pitanja na Pravnom fakultetu u Splitu:

- Ponajprije kako ga napisati, kod notara ili ga napisati pa ga imati sa sobom, ili dati izjavu usmenu ili pismenu pred tri svjedoka, koji će u određenoj situaciji doći u bolnicu posvjedočiti nečiju volju. Što će biti sadržaj testamenta, što činiti s tijelom nakon smrti, kako rješiti pitanje eventualne transplantacije organa i pitanje načina umiranja, o kojemu se danas vrlo dramatično govori. Smrt može biti blaga i bezbolna; može biti mučna i bolna, ali ja želim živjeti; ili isto tako mučna i bolna, ali ja ne želim tako živjeti, nego želim umrijeti ranije.

Stoga tražim, točnije zahtijevam, pri punoj svijesti od liječnika da mi u tako teškom stanju (kome, paralize, nemogućnosti govora...) okonča život, odnosno da mi omogući blagu smrt tako da me ili isključi s aparata za održavanje života ili da mi prestane davati pretjeranu terapiju.

Bez obzira na to kako će se to zvati – eutanazija, koja je po našem zakonu kazneno djelo, ili prekid pretjeranog liječenja koje još nije rezgulirano, i gdje je granica između tih pojmova - bioetičari nisu suglasni. Treba još vremena da se dileme iskristaliziraju - mišljenja je prof. Visković, dodajući da je i papa Ivan Pavao II. smatrao da je ljudski život Božji dar i da ga nitko nema pravo nikome oduzeti, ali ni produžavati na besmislen način.

Štoviše, postoje jake indicije da se eutanazija i prekid pretjeranog liječenja događaju u bolnicama, iako liječnici o tome uglavnom šute. No, liječnici u Engleskoj prznali su da se to zaista radi.

- U debatu oko biološkog testimenta uključio se i nadležni kardinal, koji je kazao kako bi i Crkva mogla prihvati njegovo uvođenje ako prijedlog zakona ne bude previše ekstreman - ističe dr. fra Luka Tomašević, profesor moralne teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu.

- Polazi se od toga da je važno dostojanstvo i kvaliteta života, a ne bilo kakav život. Ali, ako biološki testament proglašimo pravom, onda to pravo netko ima dužnost i provesti. Zato je važno utvrditi pravnu proceduru. Život treba pustiti normalnom tijeku, liječnik mora učiniti sve da bolesniku ublaži bol i patnju, te sačuva dostojanstvo bolesnika. Crkva nema ništa protiv da se biološki testament

uveđe, ali da to bude precizno pravno regulirano i da se pri tome nikome ne nanese nepravda - kaže nam prof. Tomašević.

Eutanazija i ubojsvo

Prof. dr. se. Hrvoje Jurić, asistent na Katedri za etiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, smatra da eutanazija, aktivna ili pasivna, nije isto što i ubojsvo, kako se to često tvrdi. Odluka o okončavanju vlastita ili tuđeg života nikada nije obični hir, nego se uvijek donosi u dramatičnim egzistencijalnim situacijama. Eutanaziju drži moralno problematičnim, ali također i moralno dopustivim činom u situaciji u kojoj osoba užasno trpi.

Svi su naši sugovornici suglasni da je Hrvatska tek na početku u vezi s tim pitanjem. Doduše, imamo izglasovan Zakon o zaštiti prava pacijenata prosinca 2004., međutim koliki postotak hrvatskih pacijenata i liječnika uopće zna što u njemu stoji?

I život na aparatima je život

Dr. sc. Ante Ujević, voditelj Odjela za anesteziju i intenzivno liječenje KB-a Firule:

Prema našim zakonskim propisima, prekid života, odnosno eutanazija, kazneno je djelo. Ako hoćete moj stav o tome, ja sam protiv eutanazije!

Čak i u slučaju da pacijent trpi bolove i traži da ga se isključi s aparata koji ga drže na životu?

Ali i to je život. Mi ga nismo dali, pa ga ne možemo ni oduzeti. Jedino kada se radi o moždanoj smrti, koja se danas može nedvojbeno utvrditi, takvi se pacijenti isključuju kaže dr. Ujević, ilustrirajući da su u posljednjih dvadesetak godina "isključili" samo jednog pacijenta koji je oko godinu dana živio na aparatima.

U pacijentovo ime

U Nizozemskoj postoji tzv. "euthanasia directive", dokument kojim se pacijent izjašnjava za eutanaziju, i to je pitanje pravno vrlo kvalitetno rješila. U Švicarskoj, pak, postoji tzv. "patient decree", dokument kojim se osoba unaprijed izjašnjava o zabrani svih oblika umjetnog održavanja na životu. Uz taj dokument vezan je i dokument koji dopušta da članovi pacijentove obitelji koje on odredi mogu odlučivati "u njegovo ime".

Američki "living will"

U SAD-u poznaju instituciju "Health Care Advance Directives" koja u sebi spaja "living will" (ekvivalent europskom "biološkom testamentu"), zahtjev da se neka terapija ne provede ili ukine, i "power of attorney", mnogo širi i "fleksibilniji" dokument, i ne odnosi se samo na standardne instrukcije vezane uz odluke o

načinu i trenutku umiranja. Također postoji i jasne upute kako dokument "ozakoniti".

AKTIVNOSTI KLUBA SUDACA

AKTIVNOSTI KLUBA SUDACA

25.01.2007. Prostorije Kluba sudaca Vukovar posjetio je veleposlanik Sjedinjenih Američkih država u Republici Hrvatskoj, Njegova Ekselencija gospodin Robert Anthony Bradtke, inače počasni član Kluba sudaca Vukovar, sa suradnicima, te održao predavanje na temu "Globalni izazovi u svijetu".

14.02.2007. Klub sudaca Vukovar posjetio je akademik Miroslav Radman i tom prigodom održao predavanje na temu: "ODGOVORNOST I KRIVICA: RAZMIŠLJANJA JEDNOG GENETIČARA". Nakon predavanja akademik Radman je proglašen počasnim članom Kluba sudaca Vukovar. Tekst predavanja akademik Miroslav Radman objavio je u časopisu Playboy

07.03.2007. Povodom Međunarodnog dana žena Vukovar je ugostio veleposlanice Australije, Belgije, Nizozemske, Norveške i Rumunjske akreditirane u Republici Hrvatskoj na okruglom stolu s temom „Suzbijanje nasilja u obitelji“ u suorganizaciji vukovarske gradonačelnice Zdenke Buljan. Veleposlanice su u Vukovar pristigle zajedno s predstavnicima Misije OESEN i UN-ove agencije za razvoj te potpredsjednikom Hrvatskog sabora Matom Arlovićem kako bi iskazale potporu lokalnim nastojanjima u sprječavanju nasilja u obitelji. Tom prigodom veleposlanice i šefovi misija posjetili su i Klub sudaca Vukovar.

19.03.2007. S početkom u 14 sati, u prostorijama Kluba sudaca Vukovar, održan je Zbor Kluba. DNEVNI RED: Informacija o telefonskoj sjednici Zbora Kluba, a odnosi se na primanje suca Općinskog suda u Vinkovcima Marije Pavlović za člana Zamolba sudaca Željka Marina i Berislava Matanovića za razrješenjem članstva u Klubu Izmjene i dopune Statuta Kluba Razno (uručenje znak Kluba izrađenog u drvetu – donator iz Iloka i dr.).

05.04.2007. Dana 05. travnja 2007. Klub sudaca Vukovar posjetio je Hrvoje Jurić asistent na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i održao predavanje na temu "Odluke na kraju života, etika i pravo"

12.04.2007. U Klubu sudaca Vukovar dana 12. travnja 2007. s početkom u 14.00 sati održan je Okrugli stol na temu "Zločini iz mržnje". Kao osnova za diskusiju poslužilo je predavanje koje je održala gospođa Danijela Petković; sa Policijske akademije, policijske škole u Zagrebu.

20.04.2007. Dana 20. travnja Vukovar su posjetili predstavnici Županijskog suda u Koprivnici i Državnog odvjetništva u Koprivnici. Tom prigodom posjetili su Klub sudaca Vukovar, nakon kraće šetnje centrom grada posjetili su gradilište Palače pravde, Memorijalno groblje hrvatskih branitelja, Spomen obilježje na Ovčari te Spomen dom na Ovčari.

03.05.2007. Edukacija volontera u radu sa žrtvama - svjedocima na sudu: "Znanje, vještine i podrška", u četvrtak 3. svibnja 2007. u Klubu sudaca Vukovar. Predavači: Zdenka Pantić, predsjednik IRCT Zagreb Vedran Bilić, Klinika za psihološku medicinu Zagreb Nikica Hamer-Vidmar, Ministarstvo pravosuđa RH Tomislav Čekolj, IRCT Zagreb

15.05.2007. Klub sudaca Vukovar organizirao je dana 15. svibnja 2007. cjelodnevni posjet Sudu Baranjske županije u Pećuhu, Republika Mađarska. Program posjete: - 09,00 sati dolazak u Pećuh - 10,00 sati prijem kod dr. Belle Wirtha, predsjednik Suda Baranjske županije - 10,30 sati posjeta Kaznionici u Pećuhu (primanje i predstavljanje kaznionice od strane zapovjednika zatvora pukovnika Szolta Dekanya) - 12,00 sati upoznavanje s radom na kaznenim predmetima (sudac dr. Gabor Antal) - 13,00 sati ručak u restoranu "Cellarium" - 14,30 sati obilazak spomenika svjetske baštine CELLA SEPTICHORA - 16,00 sati obilazak grada

16.05.2007. U Vukovaru, 16. svibnja 2007. s početkom u 14.00 sati u Klubu sudaca Vukovar, Županijski sud u Vukovaru u suradnji s Pravnim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i Narodnim novinama d.d., organizirao je predstavljanje knjige *Odgovornost za ratne zločine pred sudovima u Hrvatskoj*, knjiga I, autora Ive Josipovića i Pravne biblioteke Narodnih novina d.d. iz područja kaznenog prava. O knjigama je govorio dr. sc. Ivo Josipović, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

20.06.2007. Dana 20. lipnja 2007. u 14,00 sati prostorije Kluba sudaca Vukovar posjetio je predsjednik i dekan AMERICAN COLLEGE OF MANAGEMENT AND TECHNOLOGY u Dubrovniku dr. DON HUDSPETH, te održao predavanje na temu Menadžment i upravljanje sudovima.

09.07.2007. U ponedjeljak, 9. srpnja u 18:30 sati, Klub sudaca Vukovar posjetio je predsjednik Vrhovnog suda RH, Branko Hrvatin s najbližim suradnicima. Tom prigodom Klub sudaca je gospodina Hrvatina proglašio svojim počasnim članom.

22.09.2007. U subotu, 22. rujna 2007., Županijski sud u Vukovaru i Klub sudaca Vukovar, posjetili su predstavnici Županijskog suda u Velikoj Gorici.

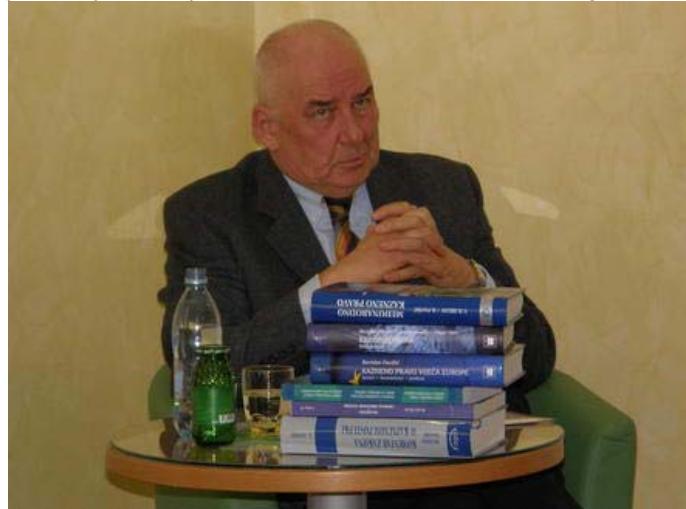
15.10.2007. U Klubu sudaca Vukovar od 15. listopada 2007. započeo je ciklus predavanja eminentnih profesora kaznenog procesnog prava s radnim nazivom teme "Reforma kaznenog postupka u Evropi". Prvo predavanje na navedenu temu održano je 15. listopada 2007. s početkom u 14,00 sati, a gost je bio prof. dr. Momčilo Grubač s Pravnog fakulteta univerziteta "Union" u Beogradu.

24.10.2007. U srijedu, 24. listopada 2007. godine Klub sudaca Vukovar u suradnji s Veleposlanstvom Sjedinjenih američkih država organizira predavanje putem audio-video konferencijskog sustava. Predavanje je održala gospođa Barbara Kellerman, direktorica istraživačkog odjela u Centru za javno vodstvo pri fakultetu John. F. Kennedy, School of government, Sveučilišta Harvard. Konferencija je ostvarena izravnom audio-video komunikacijom na relaciji Vukovar-Zagreb-Boston.

08.11.2007. Nastavljajući ciklus predavanja eminentnih profesora kazneno – procesnog prava na temu "Reforma kaznenog postupka u Europi" izvješćujemo Vas da je dana 08. studenoga 2007. s početkom u 13,00 sati u prostorijama Kluba sudaca Vukovar predavanje održao prof. dr. sc. BERISLAV PAVIŠIĆ s Pravnog fakulteta u Rijeci.

14.11.2007. Dana 14. studenoga 2007. od 18,30 do 20,00 sati i dana 15. studenoga 2007. od 09,00 do 12,00 sati prostorije Kluba sudaca Vukovar posjetil je gospoda Ericka Gray, miriteljica iz Bostona, Sjedinjene Američke Države, a radi: demonstracije mirenja, vježbi pregovaračkih vještina i dijagnosticiranja i rješavanja zapreka u medijaciji

11.12.2007. Dana 11. prosinca 2007. s početkom u 13,00 sati Klub sudaca Vukovar posjetio je psihijatar dr. Berislav Pašalić i održao predavanje na temu "Uloga obitelji u prevenciji protupravnih ponašanja". Tom prigodom obilježeno je i dvije godine djelovanja Kluba sudaca Vukovar.

